

Seminár „Slovensko v EÚ – kedy prijať euro?“
(záznam zo seminára, konaného dňa 10. 7. 2003, hotel Holiday Inn)

Účastníci seminára:

Eugen Jurzyca	riaditeľ Stredoeurópskeho inštitútu pre ekonomické a sociálne reformy – INEKO
Ivan Mikloš	podpredseda vlády SR a minister financií SR
Marián Jusko	guvernér NBS
Peter Gonda	analytik, Konzervatívny inštitút M.R. Štefánika
Mário Blaščák	analytik, Ľudová banka

Eugen Jurzyca, riaditeľ INEKO - Stredoeurópskeho inštitútu pre ekonomické a sociálne reformy

Dámy a páni, dobrý deň, vítam vás na dnešnom seminári, ktorý organizuje Centrum pre hospodársky rozvoj v spolupráci s INEKOM, Ministerstvom financií Slovenskej republiky a Národnou bankou Slovenska, s názvom „Slovensko v Európskej únii – kedy prijať euro?“ Seminár sme sa rozhodli organizovať z toho dôvodu, že Slovensko stojí pred významným rozhodnutím, možno to rozhodnutie odpovie na otázku, či vstúpiť. Síce sa zdá tá odpoveď pomerne jednoznačná, ale to rozhodnutie sa určite bude týkať toho kedy vstúpiť. Na verejnosti sa objavili názory, ktoré hovoria skôr, názory, ktoré hovoria, že neskôr by bolo lepšie, takže náš seminár by mal posunúť túto diskusiu trocha ďalej. Takže bez zdržiavania si dovoľím poprosiť pána Ivana Mikloša, ministra financií SR, o jeho príspevok na tému Slovensko a euro, nech sa páči.

Ivan Mikloš, podpredseda vlády a minister financií

Ďakujem pekne, vážené dámy, vážení páni, dovoľte, aby som povedal pár slov k pohľadu vlády SR, ktorý je konzistentný s pohľadom národnej banky, čo vlastne vyústilo do toho, že spolu s pánom guvernérom predkladáme na rokovanie vlády stratégiu vstupu Slovenska do Európskej menovej únie. Tento materiál je nakoniec známy, bol zverejnený, je diskutovaný verejne a mal by byť prerokovaný na budúci týždeň vo vláde. Takže základný záver toho materiálu vlastne je ten, že podľa názoru ministerstva financií a národnej banky by Slovensko malo vstúpiť do eurozóny čo najskôr, avšak čo najskôr za podmienky, že budú udržateľným spôsobom naplnené kritériá nominálnej konvergenencie, inými slovami, že budú udržateľným spôsobom naplnené maastrichtské kritériá. Viete zrejme, že programové vyhlásenie vlády má ambíciu, resp. obsahuje zásadný, dôležitý cieľ splniť maastrichtské kritériá do roku 2006. Od tohto dátumu a potom vlastne od nevyhnutnej doby pobytu v ERM II vlastne vyplýva najskorší možný termín vstupu do eurozóny - rok 2008. Záver je taký, že navrhujeme vláde, aby prijala záväzok resp. prijala cieľ vstúpiť do eurozóny čo najskôr, ako budú udržateľným spôsobom naplnené kritériá, čiže v rokoch 2008 až 2009. Interval dvoch rokov, myslím si, že je zdôvodniteľný aj tým, že naplniteľnosť mnohých reforiem sa samozrejme ukáže s postupom času a že je možné predpokladať pri niektorých reformách isté, nie podstatné, časové sklzy. Zároveň zostáva ešte viacero otvorených otázok. Jedna z nich súvisí so započítavaním fiškálnych nákladov dôchodkovej reformy do deficitu verejných financií. Je to otázka, ktorá dodnes nie je jednoznačne uzavretá aj z hľadiska postoja Eurostatu a Európskej komisie, pričom zároveň chcem otvorene deklarovať, ako sme to už viac krát urobili, že ten zámer splnenia maastrichtských kritérií do roku 2006, ktorý je vyjadrený v programovom vyhlásení vlády, sme deklarovali bez započítavania fiškálnych nákladov dôchodkovej reformy, pričom odhadujeme, že tie fiškálne náklady môžu byť zhruba okolo 1 % hrubého domáceho produktu. Inými slovami to znamená, že pri nevyhnutnosti započítať tieto náklady, by zrejme nebolo splnené fiškálne kritérium ešte v roku 2006,

pričom ale predpokladáme, že by nebol potrebný dlhší ako ročný posun. Preto interval rokov 2008-2009 za týchto predpokladov považujeme za reálny, ale zároveň za potrebné počítať s tým zhruba dvojročným intervalom, v rámci ktorého by sme chceli vstúpiť. Pár poznámok k politickým a ekonomickým súvislostiam. Nebudem hovoriť o výhodách vstupu, to je hlavná téma prednášky pána guvernéra, čiže skôr sa vyjadrím k tým politickým súvislostiam a samozrejme aj k ekonomickým, ale najmä k tomu, čo býva deklarované ako nevýhody vstupu do Európskej menovej únie. Po prvé chcem povedať, a to je vec, ktorá je naozaj zásadná, že sme sa zaviazali vstúpiť do Európskej menovej únie podpísaním prístupovej dohody, že vlastne ten špecifický režim majú dnes len dve krajiny – Dánsko a Británia, ktoré nie sú zaviazané k vstupu. Všetky ostatné krajiny, tie, ktoré teda vstupujú vlastne majú nie možnosť, ale povinnosť vstupu do Európskej menovej únie. Samozrejme nie je uzavretá otázka kedy to bude. Myslíme si, že je viacero dôvodov, ktoré hovoria - o výhodách bude hovoriť najmä pán guvernér – ale ja by som spomenul možno širšie súvislosti, ktoré súvisia aj s presadzovaním potrebných a nevyhnutných reforiem. Pokiaľ hovoríme o udržateľnom naplnení kritérií, tak samozrejme najťažšie splniteľným kritériom je otázka fiškálneho deficitu. Zníženie fiškálneho deficitu na 3 % a nižšiu ako 3 % úroveň je nevyhnutné bez ohľadu na to, či Slovensko vstupuje alebo nevstupuje do Európskej únie, jednoducho je to nevyhnutný predpoklad stabilného ekonomického prostredia a nevyhnutný predpoklad na dlhodobý udržateľný ekonomický rast. Takže vychádzame z toho, že tým základným cieľom a kritériom, od ktorého by sme mali odrážať, je dosiahnutie čo najvyššieho udržateľného ekonomického rastu tak, aby dochádzalo k reálnej konvergencii a teda k dobiehaniu vyspelých krajín čo najrýchlejšie. Naplnenie tohto cieľa fiškálneho deficitu je podmienené potrebnými reformami najmä v tých sektoroch, ktoré sú významnými výraznými výdavkovými kapitolami, teda v oblasti celého sociálneho systému, vrátane dôchodkovej reformy, aj keď dôchodková reforma má špecifické postavenie, lebo z krátkodobého hľadiska ona práve môže sťažiť napĺňanie fiškálneho kritéria. Napriek tomu si myslím, že z hľadiska dlhodobých dôsledkov a efektov je potrebné napriek fiškálnym rizikám s reformou uvažovať, aj keď názory na to môžu byť rôzne. Teda reforma sociálneho systému, dôchodková reforma, reforma zdravotníctva, školstva, fiškálna decentralizácia všetkých vecí, ktoré s tým súvisia. Chcem povedať, že jasná stratégia vstupu do eurozóny môže byť významným stimulom urýchľujúcim a aj garantujúcim, ak chcete, k uskutočňovaniu potrebných a nevyhnutných reforiem. Tak ako v doterajšom vývoji, vlastne tá stratégia, priorita, ktorá bola spoločná zdieľaná – priorita dobehnutia, dohňania tých krajín, ktoré nám ušli a vstupu do Európskej únie ako takej, bola významným garantom a významným stimulom, aj urýchľovačom reforiem a zároveň istou zárukou a zábezpekou – poviem to jednoducho – často mnohé reformy sa schvaľovali ľahšie, alebo bola väčšia istota, že sa schvália, keďže boli nevyhnutné na naplnenie toho cieľa vstupu do Európskej únie. Myslím si, že takým istým stimulom alebo istou poistkou uskutočňovania potrebných reforiem, ktoré sú tak či tak nevyhnutné a potrebné, môže byť práve jasná stratégia vstupu do eurozóny. K tomu, čo býva často spomínané ako nevýhody, mi dovoľte, aby som povedal pár slov. Čo sa týka argumentu, že nominálna konvergencia vlastne môže istým spôsobom spomaľovať reálnu konvergenciu – myslím, že empirické dôkazy z krajín, ktoré prešli týmto procesom, dokazujú opak. Dokazujú, že krajiny ako Grécko, Portugalsko, Španielsko, že v nich práve proces nominálnej konvergenzie, teda napríklad najmä znižovanie deficitu verejných financií, boli tými predpokladmi, ktoré naopak urýchlili ekonomický rast a viedli k rýchlejšej reálnej konvergencii. Ďalej je to otázka straty nezávislej menovej politiky, ktorá ale do značnej miery už dnes je relatívna z hľadiska najmä miery otvorenosti finančných kapitálových trhov, veľkosti krajiny a otvorenosti krajiny. Platí tzv. princíp impossible trinity, teda nemožnosti súčasného dosahovania troch cieľov naraz – naplnenia nezávislej menovej politiky, existencie kapitálovej otvorenosti a medzinárodnej finančnej integrácie a kontroly nad menovým kurzom. To je princíp známy z teórie, podľa ktorého nemožno dosiahnuť všetky tri tieto aspekty súčasne, pričom kapitálová otvorenosť a medzinárodná finančná integrácia je realitou a pri veľkosti krajiny a otvorenosti krajiny realitou zostane, dokonca sa miera tohto faktu bude prehľbovať. Nezávislá menová politika národnej banky dnes síce existuje, ale je relatívna najmä z hľadiska práve toho tretieho faktora, a to je efektívnej kontroly nad

menovým kurzom. Takže v podmienkach, v ktorých sa slovenská ekonomika nachádza, a bude sa nachádzať aj v ďalších obdobiach, sme presvedčení, že optimálnym variantom, aj keď samozrejme nie bez rizík a bez nákladov, je síce za cenu straty nezávislosti menovej politiky a za predpokladu existujúcej kapitálovej otvorenosti a medzinárodnej finančnej integrácie, istá výraznejšia kontrola nad menovým kurzom, čím sa myslí samozrejme menová stabilita z hľadiska vstupu do eurozóny, oproti situácii, keby sme mali ďalej národnú menu v situácii otvorenosti, o ktorej som hovoril. Ďalej sa používa často ako argument neexistencia optimálnej menovej zóny. K tomu chcem poznamenať po prvé, že všetky analýzy ukazujú, že existuje synchronizácia a narastajúca miera synchronizácie medzi ekonomickým vývojom u nás a v eurozóne. Po druhé, samotná teória optimálnej menovej zóny nie je vec, ktorá je úplne jednoznačne prijímaná a je tiež diskutovaná. A po tretie, samotným vstupom do Európskej menovej únie a teda prijatím jednotnej meny, sa samozrejme posilňuje miera optimálnej menovej zóny a teda miera synchronizácie ekonomických cyklov a ekonomického vývoja. Ďalej sa ako argument proti skorému zavedeniu Európskej menovej únie spomína znehodnotenie úspor obyvateľstva, k čomu by som ale rád zdôraznil, že to je, po prvé, veľmi relatívne, pretože na eurá sa budú konvertovať nielen úspory, ale aj ceny a samozrejme miera, v akej bude kurz silnejší, čo sa premietne do konverzie v úsporách, do menšieho absolútneho objemu úspor eúr, sa potom kompenzuje zároveň tým, že sa vlastne to premieta do cenovej úrovne a do kúpnej sily týchto úspor na trhu. Čo sa týka nižších úrokových sadzieb, ktoré sa dajú predpokladať, tak tu treba povedať, že tieto nižšie úrokové sadzby z úspor budú jednoducho kompenzované tým, že v ekonomike bude dochádzať k rýchlejšiemu ekonomickému rastu, a že tento rýchlejší ekonomický rast v ekonomike bude znamenať, že síce cenová úroveň bude rásť rýchlejšie vplyvom implicitného zhodnocovania kurzu, pretože kurz bude vlastne už v eure jeden, ale tým, že bude vyššia inflácia v Slovenskej republike ako v eurozóne, nebude dochádzať k znehodnocovaniu z toho dôvodu, že vplyvom rastu produktivity práce celkové príjmy a platy budú rásť rýchlejšie ako bude toto znehodnocovanie dané vyššou mierou inflácie. Myslím si, že veľmi dobre a názorne to dnes vysvetľuje vlastne v SME v článku môj poradca Martin Bruncko. Čo sa týka problému dlhodobu nižších reálnych úrokových sadzieb, tak je možné ich ďalej kompenzovať tým, že sa jednoducho budú investovať prostriedky do iných alternatívnych spôsobov použitia, a to buď na kapitálovom trhu alebo do oblasti rizikového kapitálu, čo môže byť práve výrazným stimulom rozvoja už tak poddimenzovaného alebo takmer neexistujúceho kapitálového trhu alebo trhu rizikového kapitálu. Keďže toho času máme menej, tak by som to, ak dovoľíte, uzavrel tým, že o výhodách som nehovoril, o výhodách predpokladám bude hovoriť pán guvernér – predpokladáme na základe analýzy, ktorú sme uskutočnili, a ktorá sa ďalej vlastne prehĺbuje a pokračuje diskusiou, že celkový výsledok analýzy, porovnania a posúdenia výhod a nevýhod vstupu do eurozóny hovorí výrazne v prospech čo najrýchlejšieho vstupu, avšak, zdôrazňujem opäť, za predpokladu, že budú udržateľným spôsobom naplnené kritériá nominálnej konvergenencie. Čo najskorší vstup by mal byť využitý aj ako istý tlak na rýchlejšie a hlbšie uskutočňované reformy a ďalšia vec, ktorú považujem za kľúčovú a dôležitú je tá, že je potrebné samozrejme aj posudzovať vstup ostatných kandidátskych krajín do Európskej menovej únie. Dá sa predpokladať, že najmä baltské krajiny a Slovensko budú možno schopné vstúpiť aj skôr, aj keď nie oveľa skôr, pretože ten najskorší teoretický možný vstup do eurozóny nie je skôr ako 1. 1. 2007, pričom pre nás je kľúčové a dôležité, aby najmä krajiny, s ktorými susedíme a s ktorými máme významnú obchodnú výmenu a ekonomické vzťahy, aby tam sme nevstupovali neskôr ako tieto krajiny. Vstup do eurozóny môže byť aj významným stimulom na zvýšený prílev investícií a na zlepšený imidž krajiny a ekonomiky. Takže aj z tohto hľadiska si myslíme, že prevažujú pozitíva a že stratégiou vlády by malo byť snažiť sa o čo najskorší vstup, ale tento vstup čo najskorší podmieniť potrebnými a nevyhnutnými reformami, ktoré musia byť uskutočnené. Ďakujem.

Eugen Jurzyca, riaditeľ INEKO - Stredoeurópskeho inštitútu pre ekonomické a sociálne reformy

Ďakujem pekne pánovi ministrovi. Poprosím pána Mariána Juska, guvernéra Národnej banky Slovenska, o jeho prezentáciu na tému výhody vstupu Slovenska do eurozóny. Nech sa páči.

Marián Jusko, guvernér Národnej banky Slovenska

Vážený pán predsedajúci, vážený pán podpredseda vlády, dámy a páni. Témou môjho príspevku sú hlavne výhody nášho vstupu do Európskej menovej únie. Ja som informovaný, že základné tézy môjho príspevku sú k dispozícii a teda nemá význam to opakovať, preto sa len dotknem tých najvýznamnejších prínosov nášho vstupu do menovej únie. Predtým mi však dovoľte, aby som sa vrátil zhruba 15 rokov dozadu, keď v roku 1989 bývalá Štátna banka československá umožnila občanom si kúpiť asi približne 500 šilingov. Pamätám sa na to, aké obrovské rady ľudí čakali pred bankou, aby si mohli kúpiť aspoň nejakú cudziu menu. Dnes sú valuty voľne dostupné, a nehovoríme už len o tom, či spoločnú menu zaviesť ale diskutujeme o tom, že kedy ju zavedieme. Aj keď sa mi zdá, že občana to ani tak veľmi nezaujíma, skôr ho vzrušujú iné veci – daňová reforma, sociálna reforma a reforma v zdravotníctve. Napriek tomu my musíme organizovať takéto odborné semináre. Chcem ešte povedať, že ako človek, ktorý posledné desaťročie strávil v centrálnej banke, ma teší, že slovenská koruna má dnes také renomé, že sa občania už nemusia stavať do radu, aby si mohli kúpiť nejakú valutu.

Na úvod by som chcel povedať, že NBS formulovala svoju stratégiu do eurozóny už skôr. Skôr tu znamená pred nástupom tejto vlády. Túto stratégiu možno lapidárne vyjadriť v dvoch heslách – t.j. prvé heslo: tak rýchlo do Európskej menovej únie, ako je to možné a tak krátko v mechanizme výmenných kurzov, ako je to možné, t.j. dva roky. Za tými slovami, ktoré treba správne dešifrovať, je schopnosť uskutočniť reformy tak, aby sme udržali všetky nevyhnutné kritériá v dlhodobom časovom horizonte. Spomínaná rýchlosť vstupu teda nezávisí od stanovenia nejakého termínu, ale od schopnosti krajiny plniť potrebné kritériá. Nám sa dnes skutočne zdá, že tie reformy, ktoré boli už naštartované, sa podarí doviesť do úspešného záveru a že krajina môže byť dostatočne pripravená na to, aby koncom desaťročia mohla vstúpiť do menovej únie. Po ďalšie: SR by sa nemala hlásiť o členstvo v menovej únii bezhlavo, bez istoty, že dokáže tie kritériá trvalo plniť. Pobyt v mechanizme výmenných kurzov a pohyb kurzu v stanovenom pásme môžu vyvolávať isté špekulácie a je podľa nášho názoru potrebné minimalizovať tú dobu a teda rozhodnúť sa pre pobyt v tomto mechanizme len vtedy, keď sme si, nechcem povedať, že na 100 %, ale istí tým, že dokážeme plniť požadované kritériá.

A teraz k podstate môjho vystúpenia – čo sú prínosy nášho členstva v menovej únii. Jednoznačne najsuverénnejším a najkomplexnejším prínosom členstva je v eurozóne príspevok k rastu hrubého domáceho produktu. Naši experti uvádzajú, že ten príspevok môže predstavovať nárast o 1 % HDP. Mne sa tak zdá, že to nedoceňujeme, jednoducho sme zvyknutí na čísla rastu 4 %, 5 % a že 1 % prírastok HDP, nie vážnym argumentom. Je to veľmi vážny argument, zvýšiť rast viac ako je to momentálne v eurozóne. Je to veľmi vážny argument, zvýšiť rast HDP viac ako je to momentálne v eurozóne. Myslím, že naša spoločnosť by mala využiť túto príležitosť a mala by sa vysporiadať a že je potrebné aj vytrpieť s negatívami, ktoré sprevádzajú reformy pretože o 1 % rast HDP za to stojí. Samozrejme, že rast HDP je sprevádzaný rastom obchodu, rastom zamestnanosti, takže rieši to aj mnohé problémy, ktoré sprevádzajú našu ekonomiku. Ďalším, a už aj konkrétnejším prejavom prínosu je zníženie transakčných nákladov. V tých tézach, ktoré máte k dispozícii, je napísané, že náš obchod s eurozónou a s asociovanými krajinami dnes predstavuje 1600 mld. Sk. Zaujímal som sa o spread medzi devízou-nákup a devízou-predaj pre bežných klientov komerčných bánk, a ten spread je $\pm 1,2$ %. Pripomínam, že to je pre bežných klientov, nie pre veľkých klientov, ktorí majú asi osobitné sadzby. Pozrel som si posledné účty z pobytu v zahraničí, boli to hotelové účty. Chcel som vedieť, koľko platím viac

oproti tomu, keby som platil priamo v euro. Vyšlo mi, že za posledné pobyty som z titulu konverzie Sk na euro zaplatil viac o 0,9 %. Možno sa niekomu zdá, že to nie sú na prvé počutie veľké sumy ale nepodceňujme tento fakt. Obrat našej ekonomiky s eurozónou a s asociovanými krajinami predstavuje dnes 1600 mld. Sk. Ak tie konverzné náklady sú niekde 0,25 %, 1 %, v každom prípade sú to pri tých obratoch veľké sumy.

Ďalším takým parciálnym prínosom je odstránenie kurzového rizika koruny voči euru. Riziko voči iným menám, hlavne voči americkému doláru samozrejme zostane, avšak vzhľadom na prepojenosť našej ekonomiky na západnú Európu na asociované krajiny to riziko bude podstatne nižšie. To má samozrejme potom dopady na vôbec cenovú stabilitu, na stabilitu podmienok, stabilitu investovania. Je samozrejme veľmi ťažké odhadnúť, koľko to prinesie nových investícií, koľko to vytvorí pracovných miest. Nebudem opakovať tie ďalšie čiastkové prínosy vstupu dol eurozóny ale sa krátko vyjadrím len k jednej myšlienke, ktorú tu vyslovil podpredseda vlády – k strate nezávislosti menovej politiky. Je to naozaj tak, NBS prestane priamo riadiť menovú politiku. Ale skúsím v týchto súvislostiach poukázať na jeden príklad. Pre krátkosť času nebudem rozoberať ďalšie argumenty ale tu položím jednu otázku, ktorá možno podnieti diskusiu. Tá otázka znie: čo je v súčasnosti pre veľkých výrobcov na Slovensku, napríklad pre Volkswagen dôležitejšie, zmena úrokových sadzieb NBS alebo zmena úrokových sadzieb ECB? To je na začiatok všetko, ďakujem pekne za pozornosť.

Eugen Jurzyca, riaditeľ INEKO - Stredoeurópskeho inštitútu pre ekonomické a sociálne reformy

Ďakujem pánovi guvernérovi a odovzdávam slovo pánovi Petrovi Gondovi z Konzervatívneho inštitútu Milana Rastislava Štefánika a jeho prezentácii s názvom Slovensko a EMÚ bez ružových okuliarov.

Peter Gonda, analytik Konzervatívneho inštitútu M. R. Štefánika

Ďakujem pekne, vážení prítomní, prajem príjemné popoludnie. Budem sa snažiť, keďže máte k dispozícii moju prezentáciu, veľmi stručne charakterizovať moje základné východiská a základné postrehy, ktoré vidím v otázke nášho potenciálneho vstupu do menovej únie. Predovšetkým sa zameriam na širšie súvislosti a tiež aj na niektoré veci, ktoré tu zatiaľ neboli spomenuté. Keď si pozriete moju prezentáciu, na prvých niekoľkých stranách uvidíte východiská môjho uvažovania. Nie sú to žiadne vstupy, alebo by som povedal, samoučelné úvahy. Sú to reálne praktické možné bariéry. Prvý spomeniem vlastne fakt, že zaviazali sme sa zmluvou o pristúpení k EÚ aj k vstupu do menovej únie, to je pravda. Zaviazali sme sa tým zmluvne, to je tiež pravda. Okrem toho je aj pravda, čo povedal pán minister financií Mikloš, že sme sa nezaviazali k termínu vstupu. To znamená, že minimálne by sme mali uvažovať, či skutočne nie je príliš rizikové a riskantné vstupovať do menovej únie pred rokom 2010. Ďalej, aký je stav diskusie na Slovensku a aké je poznanie možných výhod, nevýhod rýchlejšieho alebo pomalšieho vstupu do menovej únie. Veľmi oceňujem, a myslím to skutočne úprimne, že ministerstvo financií a národná banka prezentovali prvú spoločnú stratégiu, prvú svoju spoločnú predstavu k tejto otázke. Vo svojej prezentácii som však načrtol niekoľko momentov podstatných, ktoré v nej podľa mňa chýbajú na to, aby mohla byť už teraz vôbec podkladom pre rozhodnutie o tom, či je výhodnejší skorší vstup. Zatiaľ v nej chýbajú skutočne hlavné momenty, ako porovnanie prínosov a nákladov v závislosti od času vstupu. Zatiaľ v nej chýbajú aj podstatné úvahy o tom, aspoň podmienené pri akom kurze, pri akom koridore kurzu národná banka má predstavu, aby sa zafixoval pri vstupe do kurzového mechanizmu, čo je skutočne, a priznám sa k tomu, čo povedal pán Mikloš a pán Jusko, skutočne podstatná otázka, o ktorej by sme mohli aj dnes diskutovať, pretože už vstup do tohto mechanizmu, to znamená keď Slovensko stanoví alebo naviaže korunu na euro, bude prvým rizikovým momentom pre ekonomiku a akousi skúškou, či dokáže ekonomika odolať napríklad špekulatívnym útokom. Zastavím sa pri mojich východiskách, pri niektorých bariérach rýchleho vstupu. Podľa môjho názoru nemali by sme podceňovať fakt, že Slovensko dnes stále výrazne ekonomicky, cenovo a mzdovo zaostáva za priemerom

menovej únie a tento fakt, napriek tomu, že súhlasím, čo povedal pán Mikloš, neznamená, že optimálna menová zóna si vyžaduje, aby krajiny boli striktné veľmi porovnateľné a súhlasím aj s tým, že menová únia napomôže urýchleniu vyrovnávania rozdielov. Napriek tomu tento rozdiel je tak výrazný, že podľa môjho názoru je prvou východiskovou podstatnou bariérou. Uvádzam to prostredníctvom grafu 1 – keď sa pozriete na ten graf, je podľa mňa veľmi vypovedajúci a vidíte, že kým Slovensko dnes dosahuje ekonomickú úroveň priemeru EÚ, upozorňujem, že priemer EÚ je veľmi podobný ako priemer Európskej menovej únie, takže pri takomto menšom zjednodušení to môžeme brať ako jedna k jednej, tak Slovensko dnes dosahuje 48 % HDP na obyvateľa priemeru EÚ a čo je možno ešte závažnejšie, tak cenovou úrovňou dosahuje len približne 40 – 41 % priemeru EÚ. Na druhej strane, ak si porovnáme Portugalsko a Grécko ako najchudobnejšie krajiny menovej únie, tak vstupovali do menovej únie s úrovňami približne 70 %, či už je to ekonomická úroveň alebo cenová úroveň. Na grafe porovnávam ich úroveň niekoľko rokov pred vstupom do menovej únie. Zároveň ale chcem však zdôrazniť – ak porovnávame našu úroveň s napríklad Portugalskom a Gréckom, uvedomme si, že oni boli vtedy v situácii podstatne priaznivejšej, podstatne priaznivejšom vývoji a v ľahšej situácii, ako sme tomu my dnes. Portugalsko a Grécko neboli napríklad vystavené v tom období prechodným obdobiam zamedzujúcim voľné zamestnanie v iných krajinách menovej únie, Portugalsko a Grécko a iné krajiny neboli vystavené tak značnej regulácii rôznych európskych noriem ako je tomu dnes, to je ďalší nespochybniteľný fakt. Takisto na druhej strane platí, že Portugalsko a Grécko dostávali masívne dotácie z Európskej únie, čo my nemôžeme predpokladať po vstupe do Európskej únie a taktiež nebol vtedy taký výrazný tlak jednotnej menovej politiky na ich hospodársku politiku, ako je tomu dnes. To znamená, že napriek tomu, že boli v podstatne priaznivejšej situácii, vstupovali do menovej únie s podstatne vyššou ekonomickou a cenovou úrovňou, ako máme my dnes. To je prvý východiskový moment, ktorý môže znamenať bariéru rýchleho vstupu do menovej únie. Nebudem spomínať všetky ďalšie, ktoré uvádzam, ale možno ešte jeden fakt, o ktorom sa málo hovorí alebo ktorý sa nespomína pri východiskách, sú to konkurenčné nevýhody Slovenska, ktoré si nesieme z čias socializmu. Ak som spomínal pred chvíľou to ekonomické a cenové zaostávanie, tak do čiastočnej miery je vlastne dnes určitou aj konkurenčnou výhodou, pretože uľahčuje aj vývoz našim firmám pri nižších cenách. Na druhej strane berme do úvahy, že Slovensko nedokáže odstrániť niektoré konkurenčné nevýhody, ako je napríklad závažná korupcia v súdnictve a vôbec korupcia, ktorá je veľmi silná a prerastená aj v ekonomickom a celospoločenskom systéme. Veľmi rýchlo sa budem snažiť prejsť na často krát uvádzané výhody, a dnes už boli tiež spomenuté, ktoré súvisia predovšetkým s transakčnými nákladmi zníženými, s kurzom a vôbec s menovou stabilitou. Všetky tieto výhody, upozorňujem, nie sú výhodami skoršieho vstupu. Sú výhodami menovej únie, ani nie tak menovej únie, ako skôr výhodami prevzatia eura ako takého. Čo sa týka vzťahu k ostatným krajinám, napríklad V4 – to sa často krát uvádza a uviedol to dnes aj pán minister ako dôležitá výhoda, aby sme vstúpili zároveň s ostatnými krajinami V4 do menovej únie. Súhlasím, môže to byť určitou psychologickou kotvou a je to pre zahraničných investorov. Na druhej strane skúsme pouvažovať, či by Slovensko nemohlo byť atraktívnejšou oblasťou pre zahraničných investorov, ak by vyčkalo určitý čas a naopak snažilo sa dôsledne ukončiť a dôsledne realizovať ekonomické reformy, financovať ich, ak by si ponechalo pružný kurz, teda tzv. vankúš flexibilného kurzu a trhové prispôsobovanie a do určitej miery aj o niečo vyššie úrokové sadzby, ako by muselo po vstupe do menovej únie mať. Je otázkou, či by za takýchto podmienok Slovensko, aj napriek tomu, že by vstúpilo neskôr ako ostatné krajiny, nebolo atraktívnejšie pre investorov. Toto skutočne nie je jednoznačná odpoveď. Preto si myslím, že argument pre skorší vstup a jeho jednoznačné výhody zatiaľ nebol prezentovaný. Okrem toho, uvádzané ďalšie argumenty, ako výhody vstupu, sú relatívne spochybniteľné. Napríklad, a bolo to už aj dnes uvedené, Európska menová únia ako garant ekonomických a sociálnych reforiem a vôbec reformy verejných financií, tak to skutočne platí ako by som povedal, ako bič. To môže platiť ako bič, ale nie preto, že to sami chceme a to je podstatné. Pretože urobiť reformu verejných financií, dôchodkového systému, reformovať trhy práce, by skutočne nemalo byť podmienené vstupom do menovej únie, ale tým, že to sami chceme, že chceme, aby ekonomika

fungovala normálne, aby bolo v konečnom dôsledku vyrovnané rozpočtové hospodárenie financií a aby bol napríklad pružný trh práce. To znamená nespoliehať sa zase na ďalšie centrum, už nie Moskvu, či Prahu, ale Brusel, to sa mi zdá skutočne principiálne absurdné. Okrem toho spomeniem niektoré hlavné nevýhody, ktoré zatiaľ neboli dostatočne skutočne spochybnené a uvádzam ich ako reálne riziká, nie ako hypotézy. Predovšetkým uvedomme si a rozdeľme si vstup do kurzového mechanizmu ERM II a vstup do menovej únie. Pretože národná banka a ministerstvo financií otvorene hovoria o vstupe do kurzového mechanizmu v roku 2005, ako o najskoršom možnom termíne, tak je to formulované v stratégii. Uvedomme si, že takýto skorý vstup do kurzového mechanizmu, a to znamená zafixovanie koruny na euro, môže znamenať nevýhodné nastavenie kurzu oproti euru, pretože kurz nebude možné tak rýchlo reálne zhodnotiť, to znamená, že môže nastať, že kurz sa v roku 2005 alebo v roku 2006 zafixuje a uviaže na relatívne nevyhovujúcej úrovni. To znamená, že na nedostatočne reálne zhodnotenej úrovni, ako by mohol byť neskôr. Toto je prvá, by som povedal, nevýhoda, čo sa týka skorého vstupu do kurzového mechanizmu ERM II. Následne takýto skorý vstup do kurzového mechanizmu znamená vážne riziká špekulatívnych útokov na menu a len si spomeňme na príklad Maďarska nedávno, ktoré zaviedlo fluktuálne pásmo $\pm 15\%$ a okamžite bolo na forint niekoľko útokov a maďarská centrálna banka musela výrazne zvyšovať úrokové sadzby. To ale už bude veľmi obmedzené v takomto kurzovom mechanizme a útoky na menu sú reálnym rizikom, ak ekonomika nebude v tom čase dostatočne pružná a nebude už v čase vstupu do kurzového mechanizmu plniť maastrichtské kritériá a plniť ostatné kritériá, ktoré vyžadujú, aby ekonomika bola pružná a čo najviac prispôsobená. Ak hovoríme o rizikách kurzového mechanizmu, veľmi rýchlo spomeniem ďalšie reálne riziká, ktoré súvisia so skorým vstupom do menovej únie. Podstatné sa týka toho, že vlastne Slovensko nielenže stratí ďalšiu časť flexibility, to znamená čo sa týka kurzu, ale vôbec stratí tento vyrovnávací mechanizmus – trhovú kurz a nebude môcť pružne reagovať na akékoľvek externé vplyvy, nebude mať na to páky. Pri takomto skorom vstupe a napríklad ekonomickom, cenovom a mzdovom zaostávaní, pri existencii prechodných období napríklad zamedzujúcim voľné zamestnanie, môže reálne dôjsť, že úspory, a bolo to naznačené, že môžu byť kompenzované napríklad vyššími príjmami a vôbec prekonvertovaním iným aktív na euro, napriek tomu, to reálne riziko znehodnotenia úspor je tu príliš vážne pri takomto skorom vstupe, najmä za podmienky, že najprv sa nastaví úroveň kurzu koruny k euru na nevyhovujúcej úrovni. Uvedomme si, že tlak na nižšie úroky Európskej centrálnej banky bude výrazný a reálne úrokové sadzby môžu byť dlhodobejšie záporné. Toto je reálny fakt a ja skutočne budem veľmi rád diskutovať a dnes máme na to príležitosť, či dlhodobejšie reálne úrokové sadzby nebudú znamenať výraznejšie znehodnocovanie úspor, ktoré môžu byť výraznejšie napríklad pre dôchodcov, alebo či nebude znamenať takýto vývoj problém pre naštartovanie dôchodkovej reformy a vôbec či záporné reálne úrokové sadzby nebudú znamenať prehrievanie ekonomiky a ďalšie tieto, podľa mňa, opodstatnené ekonomické riziká. Ak spomíname niektoré riziká skorého vstupu, nezabudnime skutočne uviesť a analyzovať riziká cyklických výkyvov v ekonomike priamo na produkciu, na podniky, na zamestnanosť, ktoré sú reálne najmä ak ekonomiky majú príliš veľký rozdiel v jednej menovej oblasti. Preto som aj uvádzal ten príklad na grafe 1, pretože tento rozdiel je príliš veľký, a to ešte nehovoríme o štruktúre ekonomiky a nehovoríme o ďalších bariérach, nehovoríme o ostatných deformáciách zo socializmu, ktoré ešte nie sú odstránené. To znamená, že napriek tomu, že ekonomika Slovenska je výrazne previazaná s eurozónou a s krajinami V4, napriek tomu to riziko cyklických výkyvov je tu príliš veľké a na to upozorňujú napríklad iné štúdie v zahraničí, napríklad aj štúdie Českej národnej banky, ktoré upozorňujú na reálne riziká šoku po rýchlom vstupe do menovej únie a upozorňujú na to, že optimistický výhľad dopadu na pozitívny reálny ekonomický rast, sú minimálne spochybniteľné a sú podložené ekonometrickými modelmi a podstatne viac do úvahy berú aj iné faktory. Ak som spomenul veľmi rýchlo niektoré reálne riziká skorého vstupu, jednoznačne, ak skutočne zvažujeme bez ružových okuliarov, sú evidentne prevažujúce nad možnými prínosmi rýchleho vstupu, aj keď tie reálne ani neexistujú, pretože prínosy rýchleho vstupu nie sú prínosmi rýchleho vstupu, ale vstupu ako takého. Čo chcem zdôrazniť, tak podstatnými rizikami vstupu do menovej únie sú vôbec nevýhody a vôbec nastavenie

menovej únie v dnešnej podobe ako také. A to nie sú nevýhody rýchleho, pomalšieho alebo iného vstupu. Jednoducho to sú nevýhody a reálne riziká menovej únie, jej smerovania k väčšej centralizácii, jej prenášaní stále väčšej a väčšej zodpovednosti z národnej úrovne na centrálnu v Bruseli a z toho plynúce aj ekonomické nevýhody pre jej všetkých členov. Nakoniec, dôsledky sami vidíme či už na stagnácii Nemecka alebo vôbec ostatných krajín eurozóny. Čiže, ak si uvedomíme, že menová únia a vôbec prijatie eura v tak heterogénnej oblasti toľkých krajín v Európe takto urýchlňovaným spôsobom a centrálne riadeným, tak potom reálne môžeme vidieť a posudzovať tento fakt ako smerovanie k väčšej politickej centralizácii celej Európy. A toto skutočne považujeme za najväčšie riziko vstupu Slovenska do menovej únie a nie je to len, by som povedal, riziko vyplývajúce z hodnotového postoja, že jednoducho vzdávame sa určitej osobnej zodpovednosti, ale je to aj riziko pre tlak na obmedzovanie konkurencie firiem, podnikov, je to tlak na spriemerovanie subjektov a zároveň pre krajiny ako Slovensko môže vplývať aj na obmedzenie rýchlejšieho dobiehania ekonomickej výkonnosti krajín eurozóny. Uvedomme si, a to skutočne už len tak na záver, že napríklad jednotná menová politika Európskej centrálnej banky nemôže byť účinná pre tak veľa krajín s rôznorodými cyklami a s rôznorodými potrebami v ekonomických reformách. Uvedomme si, že jednotná menová politika Európskej centrálnej banky bude menej účinná aj pre Slovensko, napriek tomu, že ja osobne súhlasím s tým, že účinnosť centrálnej banky ako takej je minimálna, tak účinnosť Európskej centrálnej banky bude podstatne nižšia. To je úplne reálne opodstatnená úvaha. A keď si uvedomíme všetky tieto podstatné riziká, tak myslíme si na konzervatívnom inštitúte a aj niektorí iní spolupracovníci, že Slovensko by skutočne malo radšej zvoliť metódu „dva krát merať a raz rezať“ a malo by si stanoviť nasledovné kritériá, aby sa rozhodlo vstúpiť do menovej únie – uvediem tie hlavné. Súhlasím s tým prvým, ktoré tu bolo spomenuté pánom ministrom financií – plniť udržateľným spôsobom maastrichtské kritériá, áno, udržateľným spôsobom. Ak hovoríme o udržateľnom spôsobe, je otázka, či je to možné do roku 2010. Dobré, napriek tomu si myslím, že plniť udržateľným spôsobom maastrichtské kritériá nie je postačujúce. Príkladom, aspoň čiastočným, môže byť Veľká Británia aspoň v niektorých kritériách, ktoré sú relevantné, a napríklad týkajúce sa flexibility ekonomiky. To znamená – zvažme aj doplniť tieto kritériá o ďalšie, ako je flexibilita ekonomiky, flexibilita trhu práce, cien, miezd, atď.. V tomto kontexte len spomeniem prechodné obdobie, ktoré obmedzuje voľné zamestnanie. Určite v čase takéhoto obmedzenia je príliš rizikové vstupovať do jednotnej menovej oblasti napriek tomu, že takéto obmedzenie je viac formálne ako reálne. A okrem toho ešte by mohlo sa zvažovať aj stanoviť si určitú ekonomickú a cenovú úroveň, kedy Slovensko je schopné bez vážnejších rizík vstúpiť do menovej únie. Takúto úroveň považujeme za približne 65 – 70 % z priemeru menovej únie, to znamená podobnú úroveň, ako malo Grécko a Portugalsko. Po všetkých týchto úvahách a reálne opodstatnených kritériách si myslíme, že má zmysel vstupovať do kurzového mechanizmu ERM II a následne do menovej únie. Samozrejme podmienkou je to, aby Európska únia nesmerovala k ďalšej politickej centralizácii, aby nesmerovala k harmonizácii daní a k jednej vláde. Ak to tak nebude, môžeme v tom období po roku 2011 zvažovať o vstupe do eurozóny. Zatiaľ ďakujem.

Eugen Jurzyca, riaditeľ INEKO - Stredoeurópskeho inštitútu pre ekonomické a sociálne reformy

Ďakujem pekne pánovi Gondovi, vidno, že na Slovensku pohľad bez ružových okuliarov vždy trvá o niečo dlhšie než ostatné pohľady. Poprosím pána Mária Blaščáka, analytika Ľudovej banky, o jeho prezentáciu – vstup Slovenska do EMU – druhá strana mince.

Mário Blaščák, analytik Ľudovej banky

Ďakujem, vážené dámy a páni, ja by som na úvod tej svojej prezentácie alebo krátkeho vystúpenia chcel povedať, že ten názov, ktorý bol zvolený pre tú prezentáciu, je trošička možno oportunistický, napriek tomu však nechcem poukazovať len na tú druhú stranu mince, každopádne spomenúť minimálne riziká, ktoré tu sú a ktoré sú reálne a samozrejme aj

vyzdvihnúť niektoré tie klady, ktoré boli medzičasom v hospodárskej politike a v praxi medzičasom zavedené. Keď som si pripravoval túto prezentáciu, tak som dostal e-mail od svojho londýnskeho priateľa, ktorý mi napísal, je to vlastne materiáloch, ktoré máte na stole, že – je to anglicky, lepšie to znie anglicky -že v dnešných časoch je možno oveľa lákavejšie hľadať čo najvýhodnejší balíček bez prílišného premýšľania o jeho bezpečnosti a dlhodobých výhodách. Preto som bol veľmi rád, keď hneď v úvodnej prezentácii odznelo slovo diktát trvalo udržateľného rozvoja, pretože trvalo udržateľný rozvoj je to, čo je podstatné pre to, aby sa Slovensko dostalo ďalej, a trvalo udržateľný rozvoj je taktiež kľúčom k tomu, aby sme rozlúskli otázku vstupu do Európskej menovej únie z hľadiska časového. Takže samozrejme vítam celospoločenský konsenzus, myslím, že to privítali aj finančné trhy, keď došlo k úspešnému zakončeniu procesu integrácie a Slovensku sa podarilo teda úspešne prejsť aj peripetiami referenda a úspešne vstúpiť do Európskej únie samotnej a pravdepodobne teda sa nevyhne vstupu do Európskej menovej únie. Z tohto hľadiska teda už tu niekoľko krát dnes zaznela tá téza o menovej zóne, preto možno iba jedna poznámka – nechcel by som sa ani prikloniť k pre, ani k proti, skôr vyjadriť taký svoj názor na to. Tá teória hovorí o tom, že jednou z podstatných podmienok menovej únie, t.j. akejkoľvek únie, je voľný pohyb pracovnej sily, flexibilita cien a miezd. Keď sa však pozrieme na Európu ako takú, tak ozaj zistíme, že Európa je zoskupením skôr heterogénneho charakteru ako homogénneho charakteru. V tejto oblasti pravdepodobne nikdy nedosiahne úroveň flexibility - voľného pohybu pracovnej sily v Spojených štátoch amerických, ale to je dané pravdepodobne historickými a kultúrnymi rozdielmi, ktoré sú veľmi podstatné a ktoré jednak vplývajú na dnešné krajiny Európskej menovej únie a budú vplývať aj na kandidátske krajiny, ktoré aspirujú na vstup do Európskej menovej únie. Takže v tejto otázke treba teda skôr poukázať možno na to, že to je možno niekde v hlavách všetkých Európanov alebo v tých tradíciách všetkých Európanov, preto aj posudzovanie samotnej tej teórie menovej zóny – interpretácia môže byť rôzna. Druhou časťou, ktorú by som veľmi pozitívne hodnotil, z hľadiska teda pohľadu analytika banky, je veľmi podstatné a veľmi som to privítal, keď ten koordinovaný prístup – ministerstvo financií a národná banka – naozaj po prvý krát v histórii koordinujú prístup, robia všetky kroky pre to, aby boli dosiahnuté prostriedky na úspešné napredovanie krajiny v hospodárskej oblasti. Úspešné napredovanie krajiny je však predovšetkým dané reformami, ktoré sú nevyhnutné a ktoré sú spomínané vo všetkých materiáloch, ktoré môžu slúžiť ako teoretický a praktický podklad pre dnešné sedenie. Takže kľúčovosť a nevyhnutnosť a nezvratiteľnosť týchto reforiem, je ozaj niečo, čo je alfou a omegou vlastne celého rozhovoru o menovej únii ako takej. Takže z hľadiska reforiem je preto veľmi dôležité a veľmi pozitívne práve zavedenie rovnej dane. To je čosi, čím Slovensko, podľa môjho názoru, urobí veľký krok vpred, pretože transparentní výber, správu dane, zatriaktívni ekonomické podmienky a urobí všetky podstatné kroky na to, aby mohlo byť atraktívnou krajinou pre investície, pretože investície sú, ak sa pozrieme na vývoj ekonomiky z posledných niekoľkých rokov, tak investície sú podstatnou súčasťou a podstatným motorom rastu ekonomiky na Slovensku. Takže z tohto hľadiska veľmi priaznivo hodnotím reformy, ale na druhej strane, aby som povedal aj tú druhú stranu mince ozaj, to spomenul aj pán minister, zatiaľ nie sú jasne dané dohody s Eurostatom o tom, či budú náklady dôchodkovej reformy súčasťou deficitu, to znamená jedného z tých najťažších kritérií maastrichtských, ktoré treba plniť. Takže z tohto hľadiska možno príklad z Poľska – Poľsko urobilo dôchodkovú reformu v roku 1999 a majú s tým svoje skúsenosti, tam deficit dosahujú až 2,5 % hrubého domáceho produktu. Samozrejme, že tá kvantifikácia môže byť rôzna a je to vlastne len otázka pohľadu a prepočtov danej inštitúcie, ktorá robí ten prepočet. Čo sa týka plnenia maastrichtských kritérií, tak maastrichtské kritériá sú samozrejme podmienkou nominálnej konvergenie a oveľa dôležitejší alebo podstatný fakt pre ľudí, ktorí žijú v tejto krajine, je pravdepodobne tá reálna konvergenca. Reálna konvergenca, ako bolo ukázané na príkladoch kolegu Gondu, teda dosahuje nižšiu úroveň ako v krajinách toho južného cípu povedzme Európskej únie a pravdepodobne Slovensko teda z hľadiska teoretických poznatkov asi nedosahuje tú optimálnu úroveň, kedy by mohlo vstúpiť do Európskej únie, avšak zatiaľ chýbajú tie relevantné prepočty toho, čo by priniesli, aké by boli výhody, konkrétne výnosy zo vstupu a konkrétne náklady z neskoršieho vstupu možného,

takže toto je možno ťažko kvantifikovateľné. Každopádne možno troška liberalizmu ešte by som spomenul na záver, aby som skrátil celú svoju prezentáciu, ktorá má ináč strašne veľa strán, ale asi sa to nezmestí. Každopádne chcel by som spomenúť jednu vec – kurz slovenskej koruny a európsky mechanizmus výmenných kurzov – je to podmienka vstupu do menovej únie a kurz slovenskej koruny je veľmi stabilný, ak sa pozrieme na vývoj v posledných rokoch, tak slovenská koruna, napriek tomu, že vykazuje istú volatilitu spôsobenú rôznymi faktormi, či už ekonomickými alebo inými, napriek tomu možno považovať teda kurz koruny voči euru za stabilizovaný a predpoklady na to, aby bol stabilizovaný aj v prípade vstupu do mechanizmu európskych výmenných kurzov, sú z tohto hľadiska, teda z hľadiska histórie naplnené. Možno taká otázka na diskusiu aj – čo sa stane s kurzom v prípade, že všetky priaznivé scenáre ekonomických reforiem dostanú svoje za a investori si zrazu uvedomia, že áno, že to Slovensko ozaj je veľmi atraktívnou krajinou, začnú investovať do slovenských korún, do slovenských aktív, tak potom pravdepodobne dôjde k prudkému posilneniu slovenskej koruny. Napriek tomu však netreba to posilnenie, aj keď to riziko tu je na jednej strane, či na strane posilnenia alebo teda oslabenia kurzu koruny, treba si uvedomiť, že to pásmo, ktoré je stanovené a ktoré bolo síce v jednom čase dezinterpretované na trhu, keď sa vyjadril pán Solbes, ktorý to potom neskôr v Bratislave práve vyvrátil, že malo to pásmo byť užšie. Napriek tomu to pásmo $\pm 15\%$ je podľa môjho názoru dostatočne široké na to, aby kurz koruny v tom prechodnom a v čo najkratšom čase by sa v tomto pásme by sa mohol pohybovať. Sú tu samozrejme okrem tých rizík, ktoré sú na strane plnenia fiškálneho kritéria, existuje aj isté inflačné kritérium a rast inflácie v nedávnej dobe – teda je to aj jeden z materiálov, ktorý Národná banka Slovenska publikovala ešte myslím koncom 90. rokov, ktorý hovorí o tzv. tom Ballasa-Samuelsonovom efekte na rast cien v dôsledku rozličného rastu produktivity práce v obchodovateľnom a neobchodovateľnom sektore. Je to samozrejme čistý dôsledok transformačného procesu, prílevu priamych zahraničných investícií, silného rastu produktivity práce, ktoré napokon očakávajú všetky menovotvorné autority v tomto štáte. Takže je to prirodzený efekt, napriek tomu štúdie majú zatiaľ nejednoznačnú interpretáciu tohto efektu. Na jednej strane sa poukazuje na to, že ten efekt by mohol pridávať k inflácii niečo medzi 1 a 2 %, čo by znamenalo prakticky pre Slovensko, že Slovensko by muselo mať minimálne takú mieru inflácie ako tri krajiny s najnižšou mierou inflácie v rámci Európskej menovej únie, aby bolo možné dosiahnuť ten strop, ten vankúš toho 1,5 %. Na druhej strane niektoré z dokumentov centrálnej banky teda poukázali na to, že zatiaľ nejestvuje žiaden dôkaz o tom, že tento efekt bude reálne existovať aj pri slovenskej korune, pretože na mieru inflácie doteraz vplývali najmä teda administratívne úpravy cenovej hladiny. Každopádne, tento efekt tu je, je teoreticky zdôvodnený, existuje už od roku 1964, kedy ho páni Béla Ballasa a Paul Samuelson kodifikovali a odvtedy teda treba na to myslieť. Na záver možno taká výzva a možno otvorená otázka – ja som presvedčený o tom, že slovenská ekonomika je na dobrej ceste a som presvedčený o tom, že zavedenie eura ako také prinesie so sebou nesporné výhody, ale určite samozrejme aj riziká. Chcel by som teda poukázať na to, aby rozhodnutie alebo debaty o vstupe Slovenska do Európskej menovej únie, neboli výsledkom jednostranného pohľadu, ale čo najširšej najmä odbornej diskusie, za ktorú považujem aj toto fórum a ktorú by som pravdepodobne týmto mohol aj otvoriť, ak teda pán predsedajúci dovoľí. Ďakujem.

Eugen Jurzyca, riaditeľ INEKO - Stredoeurópskeho inštitútu pre ekonomické a sociálne reformy

Ďakujem pekne. Kým sa posunieme ďalej, ja si dovoľím dve-tri krátke poznámky k bodom, ktoré si myslím, že tu buď neodznali alebo neboli podčiarknuté alebo zvýraznené dostatočne na to, akú má predstavu o problematike INEKO. Tá prvá vychádza z idey, ktorú podľa mňa veľmi dobre rozviedol pán Michal Horváth asi pred zhruba mesiacom v Domine, kde hovoril o asymetrických šokoch, o tom, že to, či vstúpiť a kedy vstúpiť do EMÚ, súvisí veľmi s tým, ako sa dajú riešiť makroekonomické asymetrické šoky tak, ako o tom hovoril Mundell. V podstate sa vychádza z toho, že keď máme dva regióny a jeden sa začne vyvíjať veľmi

pomaly, má nejakú veľkú recesiú, a ten druhý rýchlejšie, tak má mať možnosť každý z tých regiónov mať vlastnú menovú politiku. Ak ju nemá, tak potom má byť možnosť iná, a tá súvisí s tou otvorenosťou, s tou mobilitou pracovnej sily, otvorenosťou zahraničného obchodu, dotáciami, atď.. To tu zhruba tak bolo povedané, nebolo celkom povedané podľa mňa, že svet od 60. rokov minulého storočia sa veľmi zmenil. Ono tá teória vznikala ešte v období, kedy doznieval boom izolovaných národných štátov, ktoré boli naozaj izolované, ale dnes už krajiny nie sú tak izolované ako vtedy a tá flexibilita, tá mobilita pracovnej sily je omnoho väčšia, napríklad formou práce cez internet. Zahraničná pomoc je v dnešnej dobe pomerne masívna, to je skôr taká teoretická poznámka, ale silnejšia je možno praktická – to, čo je menová únia, to je vlastne currency board. Currency boardy dnes bežne vo svete existujú, currency board znamená vlastne, ak by sme naňho prešli v spojení s eurom, tak by to vlastne znamenalo, že by u nás obiehala koruna, ale v podstate by to bolo euro, ktoré by sa nazývalo koruna. A takéto situácie existujú, čiže tú menovú úniu – nemusíme za ňu považovať len EMÚ, ale môžeme ju kľudne natiahnuť do Estónska, do Litvy, Bosny a ďalších krajín, kde tá menová únia vlastne de facto funguje až desať rokov, to je prípad Estónska, pričom nie je tam veľká mobilita pracovnej sily, sú tam veľké rozdiely v mzdách, nie je tam transfer dotácií a pod.. A ešte jedna poznámka k tomu znehodnoteniu úspor, lebo o tom sa dnes veľmi často hovorí – ja si myslím, že pomôcť úsporám alebo pomôcť hociakému fenoménu v ekonomike cez kurz – mne sa nezdá, že to je príspevok k rastu bohatstva krajiny. Minulé storočie ukázalo, že ktokoľvek sa veľmi snažil niekomu pomáhať cez kurz, tak dosiahol len to, že niekomu inému musel ubrať a celkovo ten výsledok pre krajinu bol mínusový. V prípade, že by sme sa snažili cez kurz podporovať úspory, ja si myslím, že by to bolo na úkor investícií, na úkor investorov a tých, ktorí investorov pritiahli. Toľko som chcel povedať zatiaľ, poprosím teraz pána Ivana Mikloša, aby on zareagoval, keďže už nebude mať neskôr možnosť vzhľadom na to, že musí odísť do parlamentu a niektoré príspevky sa dotýkali jeho prezentácie. Nech sa páči.

Ivan Mikloš, podpredseda vlády a minister financií

Ďakujem pekne, pokúsim sa byť stručný, ale musím ísť do parlamentu, lebo sa budú prerokovávať pánom prezidentom vrátené daňové zákony. No, k vystúpeniu pána Gondu, pri ktorom by som možno chcel trochu zastaviť. Čo sa týka toho presnejšieho špecifikovania, ktoré hovoril, že mu chýba z hľadiska stanovenia pri akom kurze vstup do ERM II, a čo sa týka vôbec ERM II mechanizmu – po prvé, my nehovoríme, že v roku 2005. Prvá téza je, že chceme byť v tomto systéme čo najkratšie, lebo je to rizikové, čiže tu súhlasím, zároveň hovoríme, že najskôr chceme vstúpiť v roku 2008, z čoho implicitne vyplýva, že nechceme vstupovať skôr do ERM II ako v roku 2006, to po prvé. Po druhé, čo sa týka stanovenia kurzu, pri akom – myslím si, že ani nemá zmysel dnes odhadovať, pri akom kurze, jednoducho to je proces. My chceme v polovici roku 2004, tie práce budú prebiehať permanentne, ale v polovici roka 2004 chceme špecifikovať možno už aj presnejšie termín potenciálneho vstupu aj preto, že bude jasné, či a v akej miere budú presadené reformy alebo aspoň začaté reformy, ktoré sú nevyhnutným predpokladom dosiahnutia maastrichtských kritérií na udržateľnom základe – aj fiškálne náklady dôchodkovej reformy – a potom samozrejme budú naďalej prebiehať práce aj na stanovovaní centrálnej parity a jej optimálnej úrovne. Čo sa týka reálnej konvergenie verzus nominálnej, čo tu vlastne aj pán Blaščák spomenul, musím povedať, že to sa snažíme materiálom zdôvodniť, že splnenie kritérií nominálnej konvergenie udržateľným spôsobom, ktoré nám umožní vstúpiť do eurozóny, bude znamenať výrazný prínos k rýchlejšej reálnej konvergencii, veď o tom celý ten materiál je. My predpokladáme vyšší ekonomický rast z dôvodu vstupu do Európskej menovej únie. A čo sa týka reálnej konvergenie – tam treba povedať, teraz by som sa chcel dotknúť tých porovnaní s Portugalskom, s inými krajinami, že ono to je síce pekné povedať, že úroveň je taká, aká je, je, ale zároveň okrem tohto konštatovania nižšej úrovne nebol povedaný jediný vecný dôvod, ktorý by bránil tomu, aby došlo k vstupu do Európskej menovej únie. A Eugen Jurzyca myslím veľmi presne vystihol vlastne to, že currency board znamená de facto menovú úniu, ktorá funguje dokonca pri rádovo nižšej miere reálnej

konvergenzie, napr. v baltských krajinách. Viete, keď vstupovali napríklad Portugalsko alebo Grécko do Európskej menovej únie, tak vstupovali na úrovni 70, možno 65 % HDP na obyvateľa a tiež mohol niekto povedať – no ale to je príliš málo, to chce 80, 90. Lebo ja som nepostrehol, na akom základe, z čoho vyšlo to číslo, že 65. Z toho, že Grécko vstúpilo alebo Portugalsko pri takejto úrovni, pričom chcem zdôrazniť, že nepovažujem za kľúčovú cenovú úroveň, pretože cenová úroveň, dokonca to, že máme najnižšiu cenovú úroveň – je zase 40 - 41 %, ako je tam uvádzané, priemeru Európskej únie, bude výraznou komparatívnou výhodou pre Slovensko z hľadiska prilákania zahraničných investícií, ktoré budú ďalším príspevkom k rýchlejšej reálnej konvergencii. A zdá sa, že aj z hľadiska skúseností Portugalska alebo týchto krajín, keď sa o nich hovorí, že tento fenomén rozdielu v cenovej úrovni a teda aj v mzdovej úrovni, lebo tým je daný ten rozdiel v HDP na obyvateľa – v parite kúpnej sily a mzdách – toto jednoducho bude dlhodobý fenomén tak, ako je dlhodobým fenoménom v Portugalsku, kde za 20 rokov sa to síce priblížilo, ale stále tá cenová úroveň je zhruba 75 %. Úplne vôbec som nepochopil, ospravedlňujem sa, tú tézu, že všetky výhody EMÚ nie sú výhodami skoršieho vstupu. Priznám sa, že tomu nerozumiem. Pretože ak hovoríme o tom, že vstup do menovej únie zníži transakčné náklady, posilní menovú stabilitu, atď., proste bude príspevkom k vyššiemu ekonomickému rastu, tak potom nerozumiem tej téze, že skorší vstup neznamená inkasovanie výhod. Tá téza by platila jedine vtedy, keby sa výhody objavovali až po nejakom odstupe časovom po vstupe. Ale my sme presvedčení o tom, že tie výhody, aspoň väčšina z nich, budú inkasované okamžite, čiže tej téze, priznám sa, nerozumiem. A tej téze, že radšej hlboké reformy a bez nejakého skorého vstupu do EMÚ, a že reformy by bolo lepšie robiť nie preto, že máme bič menovej únie, ale preto, že o tom sme presvedčení. No to je veľmi pekné, len musím povedať, že to je ilúzia. Myslím, že každý, kto chápe ako fungujú politické procesy chápe, že prosto je jedným z výrazných stimulov robenia reforiem aj to, že ak chcete bič – tak nazvime to bič – mne je to jedno, ale poviem zo skúseností tej širokej vládnej koalície v minulom funkčnom období, že nebyť toho biča vstupu do Európskej únie vtedy, ktorý znamenal aj tlak na znižovanie deficitu verejných financií, tak mnohé reformy by podľa môjho názoru neboli urobené jednoducho preto, že chceli prijímanie nepopulárnych opatrení, ktoré politicky sú veľmi riskantné a pri takej rôznorodej koalícii, aká bola, by proste neboli uskutočnené. Aj mne by sa to páčilo viac, keby všetci voliči to chápali, že reformy treba uskutočniť – ale tieto veci sa nevyučujú. My potrebujeme tieto reformy robiť, znižovať deficit a robiť reformy, ktoré to umožňujú – áno, bez ohľadu na vstup do EMÚ, ale ak stratégia vstupu do menovej únie v tomto môže pomôcť, a ja som presvedčený, že môže, tak by bolo asi nie celkom dobré to nevyužiť. A posledná vec – čo sa týka tej politickej centralizácie Európy, obmedzovania rýchlejšieho dobiehania – ja si myslím, že z hľadiska toho obmedzovania rýchlejšieho dobiehania, že je to presne naopak. Veď to sa snažíme ukázať, že tie výhody, ktoré prevažujú, nehovorím, že nie sú nevýhody, ale výhody, ktoré prevažujú, by mali prispieť k rýchlejšiemu ekonomickému rastu a teda k rýchlejšej reálnej konvergencii. Čo sa týka politickej centralizácie Európy, tak tam treba veľmi jasne povedať a štúdie to dokazujú, že menová únia, jednotný trh vrátane menovej únie, prispieva k rýchlejšiemu rastu. Podľa mňa to, že dnešná úroveň je taká, že Veľká Británia rastie rýchlejšie ako tie krajiny, ktoré majú menovú úniu, to vôbec nepopiera tento fakt, pretože ak by krajiny a ekonomiky, ktoré nie sú v menovej únii v nej teda neboli a robili by takú politiku, mali by taký neflexibilný trh práce, také vysoké daňové zaťaženie ako majú, tak ja si myslím, že by rástli ešte pomalšie. Čiže toto jednoducho dôkazom nie je a naším záujmom je vstúpiť do Európskej menovej únie, robiť reformy, ktoré to umožnia, ale zároveň, a to je dôležité, zároveň si chceme udržať autonómiu v oblastiach, ktoré budú znamenať vyššiu konkurencieschopnosť slovenskej ekonomiky, ak tu budeme dobre robiť reformy. Preto sa bránime harmonizácii daňového systému a preto budeme chcieť mať možnosť určovať dane a mať ich omnoho nižšie, preto sa budeme brániť harmonizácii sociálnych systémov z hľadiska flexibility trhu práce, atď.. A súhlasím s pánom Gondom v tom, že nielen udržateľným spôsobom naplniť maastrichtské kritériá, ale aj robiť reformy. Ale ono to je dokonca podmienené. To je možno implicitné, nie je to povedané, ale keď nebudeme robiť tie reformy, keď nebudeme mať flexibilný trh práce, atď., tak ani nebudeme môcť udržateľným spôsobom naplniť maastrichtské kritériá.

Marián Jusko, guvernér Národnej banky Slovenska

Uvediem niekoľko informácií, ktoré v danej oblasti mám. Prvá poznámka sa týka diskusie o kurze, s ktorým budeme vstupovať do ERM II alebo do EMÚ. Diskusie nebudú. Myslím, že to zakazuje aj vyjednávací procedúra s eurozónou – netreba vidieť len ECB, ale treba vidieť napríklad aj Dánsko, s ktorým sa tiež bude podpisovať zmluva. Sú zakázané akékoľvek diskusie či zverejňovanie názorov, pretože to by mohlo byť veľmi nebezpečné. Nevie si predstaviť, že by teraz prezident ECB povedal správny kurz koruny k euru a teraz povie nejaké číslo, čo by sa dialo na našom devízovom trhu. Toto zverejnené nebude, preto je zbytočné o tom na takýchto fórach diskutovať. Odborníci, teda tí, ktorí budú vyjednávať, t.j. aj banka, ECB, napríklad dánska centrálna banka, ktorá bude tiež súčasťou alebo jedným partnerom dohody, si urobia svoje prepočty a budú rokovať, to je samozrejmé. Verejnosť nie! Ďalšia poznámka sa týka názorov, že do eurozóny treba vstupovať až vtedy, keď vyrovnáme cenovú úroveň. Pre niekoho nie je zdôvodniteľných 41 % úroveň cien v EÚ, ani 70, ani 90. Ideálna menová zóna značí 100 % rovnaká cenová úroveň a rovnaká výkonnosť ekonomiky. No ale čo je alternatívou? Koľko chceme čakať – 20 rokov, pokým dobehneme cenovú úroveň, alebo 40 rokov? My vravíme, že náš vstup bude mať nejaký reálny prínos. Ja som to už tu povedal, že keby sme boli pred dvoma týždňami v menovej únii, môj pobyt vo Frankfurtu by vyjde lacnejšie o tie 2 eurá, ktoré mi zaúčtovala banka. Čiže na svojom na účte by som mal zhruba o 80 Sk viac. Argumentácia o optimálnej menovej zóne je veľmi dôležitá ale pre tú druhú stranu, to si povedzme otvorene. Oni musia mať obavy, pretože berú slabších. Nenarušíme my tú stabilitu? Očakáva sa, že budú ceny u nás vyššie. Áno, Ballasa-Samuelsonov efekt pôsobí, ale pozrime sa na to bližšie. Prečo mali v minulom roku všetky stredoeurópske krajiny nízku infláciu? Základná inflácia na Slovensku je dnes 2-3 %. Povedzme si to otvorene, v Čechách sa dokonca hovorilo o deflácií. Ballasa-Samuelsonov efekt pôsobí bez ohľadu na jednu menu, súvisí s reálnou konvergenciou, a preto nerobme z neho strašiaka. Reálna a výkonnosť ekonomiky a cenová úroveň je dôležitá pre druhú stranu. A na tú náš argument na to je: naša váha, váha všetkých desiatich krajín, je v porovnaní s eurozónou veľmi malá. Hovoríme: my vás neohrozíme, my sme trpaslíkom v porovnaní so súčasnou eurozónou s a je zbytočné čakať pokým vyrovnáme cenovú úroveň a HDP na hlavu – možno 20 rokov, 30 rokov alebo ja neviem koľko – a až potom vstupovať. Využime ponúknutú šancu, pretože náš vstup urýchli reálnu konvergenciu. Môžeme diskutovať o tom, či to bude 1 % HDP alebo 0,5 % alebo 2 %, my sa domnievame, že ten prírastok bude. Ďalej vznikla obava, že keď vstúpime do ERM II, že to je niečo veľmi zlé pretože slovenská koruna už nebude môcť posilňovať. Pripájam sa k tomu, čo povedal Mário Blaščák, že tých ± 15 % je dostatočne široké pásmo na dva roky. Podstata rokovania s partnermi bude asi taká – nik nám brániť v reálnej konvergencii nebude. Keby tá ekonomika mala na to, že posilní za dva roky o 50 %, to by nebol problém. Renegociovať centrálnu paritu smerom hore je možné, tam nie je žiaden problém, ale povedzme si úprimne. Je to v silách tejto ekonomiky, vo fundamentoch, že by za dva roky Sk posilnila o 15 %? No to by bol obrovský skok. Takže ja sa toho vôbec nebojím. Keby táto ekonomika mala v sebe ten potenciál, že za dva roky dokáže posilniť o 30 %, tak sa to vynegociuje, tam neočakávam žiadne problémy, ale je to vysoko nepravdepodobné. K tej heterogénnej menovej únii. Dobré to povedal ako predsedajúci pán Jurzyca, že už dnes sa niektoré štáty rozhodli, že sa pripoja k menovej únii. Sú to pobaltské štáty, je to Bosna a Hercegovina, kde si zobrali dokonca aj zahraničného guvernéra, myslím, že z Nového Zélandu. A vyhlasujú – našou národnou menou je euro. Nemôžu sa pritom zúčastňovať na rokovaní žiadneho orgánu, ale aj na nich platí politika ECB. Robí to problémy pobaltským štátom, robí to problémy Bosne, Čiernej Hore? Dokonca ešte keď boli Juhosláviu sa Čierna Hora rozhodla – že u nich bude platiť marka. Preto ja z tej heterogenosti zlé pocity nemám. Iným problémom je obava, či my, slabší členovia, ich neoslabíme. Vravím, naša odpoveď je stále rovnaká. Naša váha je príliš malá, aby boli reálne obavy z toho, že by novo pristupujúce krajiny do eurozóny mohli ohroziť menovú stabilitu dnešných členov eurozóny. K tým znehodnoteniam úspor. Áno, je to možné v situácii, ak budú záporné úrokové sadzby z titulu

vyššej domácej inflácie a nižších sadzieb centrálnej banky, vtedy to je možné. Ale čo sa deje dnes? MF SR si požičiava pod 5 % a inflácia je 8. Celý svet dnes takto beží. Posledná emisia Európskej investičnej banky denominovaná v korunách bola zhruba pred mesiacom – 4,75 % kupón na 20 rokov. Konvergenčná hra sa začala, to je realita, to je fakt. Nie sú dnes záporné reálne úrokové sadzby? Kto kupuje tie poukážky či dlhopisy ministerstva financií, tie dlhopisy Európskej investičnej banky, atď? Záporné sadzby sú a pritom máme nezávislú centrálnu banku. Taká je realita. Opakujem, nerobme z toho strašiaka, tá inflácia nebude 10 %. Áno, Ballasa-Samuelsonov efekt bude pôsobiť, ale rádovo o 1-2 % a to nie v súvislosti s radou. Príklad – minulý rok Česi, Poliaci, Maďari, koniec koncov aj dnešná základná inflácia na Slovensku. Nestrašme menovou úniou. Vari nemôžu Nemci robiť reformu trhu práce za to, že sú v menovej únii? Môžu robiť v rámci toho, čo im umožňuje Európska únia, k čomu sa zaviazali, ale nie Európska menová únia. Keď vláda bude ambiciózna, a povie si: urobíme reformu takú, že budeme mať prebytok plus 5 % vo verejných financiách - nikto jej nebude brániť.

Nemci môžu robiť napríklad reformu trhu práce, verejných financií ako chcú, centrálna banka im do toho nehovorí, len ich upozorňuje – bolo by dobré, keby ten váš deficit nebol 3 %, bolo by lepšie, keby bol nižší. Ale to nie je náš problém, ja nechcem hodnotiť systém ECB, porovnávať to s Amerikou, atď. Nie je to naša úloha, lebo my sme v pozícii žiaka, a oni sú v pozícii profesora, aj z hľadiska minulého vývoju, výsledkov, atď., ale môžeme o tom vraviť z hľadiska tých symetrických šokov alebo asymetrických šokov. Nemecko má dnes výhrady k Paktu stability a rastu – pretože teraz nevyhovuje 3 % deficit. Možno je tu reálny argument, Nemecko bolo postihnuté povodňami, potrebuje sa s tým vysporiadať, a to sú zvýšené rozpočtové výdavky, no a keď situácia bola aj predtým napätá na 2,9 %, no tak dodatočný výdavok značí, že prekročia 3 % hranicu. Schopnosť odolávať takému šoku je malá a iste to môže byť o aj náš problém, keď budeme mať napätú situáciu v rozpočte na 3 % a príde nejaký šok, ktorému treba čeliť a nebude priestor. Ale z hľadiska našich dnešných problémov uvažovať o takýchto problémoch, je naozaj zbytočné.

Mário Blaščák, analytik Ľudovej banky

Takže ja by som zareagoval na tú poslednú vec, ktorú hovoril pán guvernér – samozrejme, že to všetko, čo bolo povedané ohľadom rozpočtových deficitov je pravda, vráťme sa možno trochu späť na začiatok našej diskusie – plnenie konvergenčného kritéria finančného dlhu znamená 3 % deficit z úrovne HDP. Prakticky to však znamená to, že vláda bude zaviazaná, aby znižovala deficit, aby jeho úroveň neprekročila úroveň 3 %, ak nechce mať problém, ako to nazval pán guvernér. Znamená to teda, ako z toho mi vyplýva, že to vedie k tomu, aby vláda škrtila výdavky – a kde vláda škrta výdavky – vo verejných investíciách. Čo sa stane, keď vláda škrtnie verejné investície? Zníži sa potenciálny output ekonomiky. Ak sa zníži potenciálny output ekonomiky a budú škrtené verejné investície, znamená to na druhej strane ďalší rozlet regionálnych disparít, ktoré už dnes na Slovensku medzi ôsmymi regiónmi sú obrovské. Bratislava – viac ako 100 % priemeru HDP na obyvateľa, Prešov – 39 % priemeru Európskej únie alebo ešte menej možno. Samozrejme, na to existujú páky, s tým sa ráta, sú prognózy, že čerpanie prostriedkov z európskych fondov má pomôcť vyrovnať tie regionálne disparity. V konečnom dôsledku, na to sme sa stali členmi Európskej únie, aby sme tie prostriedky mohli čerpať, to je ten najzákladnejší ekonomický argument, prečo Slovensko vstúpilo do Európskej únie a následne teda aj Európskej menovej únie. Na druhej strane, ak je toto pravda, čo som povedal, to znamená ten 3 % deficit sa v konečnom dôsledku odrazí na nižších verejných investíciách a na znížení outputu, tak potom zníženie potenciálneho outputu môže znamenať z dlhodobého hľadiska nižší ekonomický rast napriek tomu, že existujú teda prepočty, a to je len teda jednoduchý výpočet, ale verím tomu, že ten priaznivý účinok toho vstupu do Európskej menovej únie bude približne 1 % HDP.

Peter Gonda, analytik Konzervatívneho inštitútu M. R. Štefánika

Veľmi rýchlo by som zareagoval pár slovami. Nebudem postupne všetky výhrady, ktoré tu boli spomenuté nejako ďalej rozvádzať alebo na ne odpovedať, pretože napríklad vstup do ERM II, či v roku 2005 alebo 2006 je definovaný, tak to nepovažujem v tomto momente za plnohodnotnú diskusiu. Ale podstatné je skutočne, na akých základoch stojí menová únia dnes, či vôbec je možné, aby bola relatívne dobre fungujúca a či nespôsobí väčšie problémy práve krajinám s väčším zaostávaním, ako je Slovensko. Ak som uvádzal, a pán Mikloš sa na to pýtal, problém jednotnej menovej politiky vo vzťahu k brzdeniu reálneho ekonomického rastu, tak som práve myslel na politiku Európskej centrálnej banky, ktorá prirodzene bude mať starosť, a má, o väčšie ekonomiky v eurozóne, ktoré zažívajú stagnáciu a nepredpokladáme, že tak rýchlo sa z nej dostanú. A na takúto stagnáciu bude reagovať svojou politikou, ekonómovia vieme asi akou. A potom je len otázkou ďalšou, či takáto úroková politika nebude mať brzdiaci efekt na reálny ekonomický rast napríklad Slovenska. Ako toto sú, by som povedal, úplne opodstatnené otázky a výhrady, ktoré dnes zažívajú aj krajiny eurozóny, ale bude to ešte vo zvýraznenejšej forme krajín, ktoré viacej zaostávajú a majú väčšie rozdiely ako dnešné krajiny. Som veľmi rád, že pán minister povedal, že je proti harmonizácii daní, ku ktorej dnes postupne dochádza a postupne stále viac a viac sa deklaruje, že bude k tomu ďalej dochádzať. Pretože aj teoreticky ak nejaká menová únia toľkých heterogénnych krajín má fungovať, tak bude musieť dôjsť k rovnakému zdaňovaniu vo všetkých krajinách a postupne k jednému štátu tak, ako je tomu v USA – jeden štát – tak postupne k takémuto vývoju bude dochádzať aj v Európskej únii. Toto je vývoj, ktorý očakávajú mnohí svetoví ekonómovia a ku ktorému sa aj my prikláňame a považujeme ho z principiálneho hľadiska za vážne riziko hodnotové a ekonomické. Toto som chcel tým zdôrazniť. Nebudem hovoriť o takých parciálnych veciach, ale problémom je najmä to, že európski byrokrati sa snažia tento proces koordinovať zhora a urýchľovať ho. Jednoducho, ak menová únia v USA sa vytvárala približne 150 rokov, tak v Európskej únii sa snažia o to v priebehu niekoľkých rokov a toto je principiálny problém, pretože ak tu boli uvádzané príklady prevzatia eura – currency board alebo čistá eurizácia, tak to je nie totožné ako Európska menová únia. Uvedomme si, že prevziať euro by skutočne bolo možné, dokonca napríklad Robert Mundell to navrhoval kandidátskym krajinám pred vstupovaním do kurzového mechanizmu ERM II, dnes už to nie je možné samozrejme, ale to nie je to isté, ako prevziať záväzky menovej únie a ako sa priamo podriaďiť politike Európskej centrálnej banky, to je trochu iný rozdiel. Zatiaľ len toľko, ďakujem.

Jozef Kollár, predseda predstavenstva, Ľudová banka

Iba niekoľko málo poznámok. Možno by bolo dobré pribrzdiť takú tú predčasnú radosť nášho rezortného šéfa, pána guvernéra, z toho, že jeho hotelový účet bude lacnejší o 2 EUR, pretože môžem ho uistiť, že všetky banky, aj na západ od nás, aj v Čechách, na Slovensku, v Poľsku, v Maďarsku, už dnes výpadok z budúcich spreadov medzi devízou-nákup a devízou-predaj veľmi úspešne kompenzujú vehementným zvyšovaním ostatných bankových poplatkov za iné bankové služby. Takže v konečnom dôsledku tie náklady na obsluhu obehu meny alebo všetkých finančných tokov nebudú o nič nižšie, ako sú s eurom alebo bez eura. Dokonca Česi sú už tak ďaleko, že poplatky v českých bankách dneska sú vyššie za všetky bankové služby ako v ich materských krajinách tých investorov, ktorí do českých bánk vstúpil, či to bol Sociétés Générale alebo či to bola die Erste, atď., a čo je veľmi prekvapivé – s absolútne vysokou mierou rezistencie českého spotrebiteľa, v tomto prípade klienta českých bánk. Tí klienti sú rezistentní na tieto zmeny a ostávajú ďalej core klientami, jadrovými klientami tých bánk a proste akceptujú tie poplatky. Myslím, že na Slovensku sa tieto preteky v poplatkoch začali v januári tohto roku, ale pán guvernér to dobre vie. Takže je predčasné sa tešiť ako polacnejú naše účty kvôli tomu, že už nebudú náklady na konverziu devíza-nákup, devíza-predaj. Druhá poznámka sa týka Nemecka, či si môže Nemecko robiť alebo nemôže robiť reformu trhu práce a ostatné reformy pre to, či je alebo nie je v EMÚ – tu je treba povedať, že Nemecko, myslím, že celkom arogantne vyhlásilo dopredu celkom

vedomé porušovanie paktu stability. S paktom stability prišli najvyspelejšie členské krajiny EMÚ práve kvôli obavám z toho menej rozvinutého asymetrického južného cípu EÚ a Nemecko úplne v pohode vyhlásilo, že ich deficit fiskálny na budúci rok by mohol dosiahnuť až 4,7 % a nie preto alebo len preto, že boli povodne a nielen preto, že stále ešte sa nevysporiadali ani so zjednotením Nemecka, ale možno aj práve preto, že pochopili, že cez súčasnú menovú politiku frankfurtskej centrálnej banky si nevyriešia domáce problémy v Nemecku. Tak pochopili, že oveľa väčšiu váhu účinnosti a mieru účinnosti bude mať fiskálna politika a idú vlastne nie desatinky ale idú na 4,7 toho deficitu, čo by znamenalo dosť výrazné, ja to nazvem doslova otvorene – flagrantné porušenie paktu stability, ktorý si želali práve najvyspelejšie krajiny, aby neboli atakované tou nestabilitou Portugalska, Grécka, atď.. Čo sa týka Eurostatu – ja som bol trochu prekvapený tým, že ako keby sme sa nechali učiťkať, že naše náklady na dôchodkovú reformu, či už to bude 60 mld. z SPP alebo 1 % HDP, zhruba povedzme nejakých 100 mld., či Eurostat metodicky zahrnie niekam alebo nezahrnie. Veď to je predsa úplne irelevantné, relevantné je to, že sú to reálne náklady na krytie ktorých táto ekonomika musí nájsť reálne, podčiarkujem reálne, zdroje. A predaj SPP už sa nezopakuje, ešte možno popredáme vodárne a kanalizácie a možno nejaké rozvodové systémy a tým to končí. Takže ja myslím, že to je zase trochu od veci diskusia, či to Eurostat niekde zahrnie a či nám to sťažuje napĺňanie nominálneho maastrichtského kritéria alebo nie. Pýtajme sa, kde táto ekonomika zoberie reálne zdroje na krytie týchto reálnych nákladov. To, čo povedal kolega môj z Ľudovej banky je plná pravda, možno to trochu zaniklo – Poliáci naozaj začali s dôchodkovou reformou v roku 1999 a po dnešný deň ich stála 2,5 % HDP, nie 1 % a ešte stále nie sú na konci a ešte stále sú tam veľké rozpaky ako tá reforma dopadne. Takže možno sme trochu upáli túto dnešnú diskusiu na to, či vstúpiť do EMÚ v roku 2008 alebo 2009, 2010, 11, 12, ale možno sme opomenuli ďaleko závažnejšie veci. Len stručne, pretože ja nechcem mať prednášku, ale ešte možno dve tri poznámky – jedna sa týka tej mnohokrát spomínanej teórie optimálnej menovej zóny. Veď snáď trištvrte roka dozadu o nej dosť, myslím, že erudovane hovoril prof. Klaus, zhodou okolností za touto stenou to bolo, vo vedľajšej miestnosti. Mnohí, čo tu sedia, boli na jeho prednáške a ja by som až tak úplne nechcel prejsť povrchné konštatovaním, že táto teória Mundellova nie je jednoznačne prijímaná. Zďaleka ju nevyvracajú tie argumenty, ktoré sme tu dnes počuli, že to, že by bola vytýkaná Európe ako celku mobilita pracovnej sily – veď predsa máme dneska internet a ľudia pracujú doma – no, to je dosť povrchný argument, teraz polemizujem s pánom Jurzycom, pretože všetci vieme, že maturita alebo vek sekundárnej mortgage, hypotéky v Spojených štátoch je 7 rokov. Z toho vyplýva, že priemerná americká rodina sa sťahuje každých 7 rokov. To, že sťahuje sa, že ide za novým jobom, za novou prácou a ide do nového miesta pôsobenia. Inak povedané – trh pracovnej sily je mobilný a stále sa sťahuje z miesta, kde nie sú také ekonomické príležitosti do miest, kde tie príležitosti sú. A ja sa teraz pýtam v pozitívnom slova zmysle, či hrozí Európe, že 5 % Nemcov sa vysťahuje za prácou do Írska lebo Írska ekonomika je na prudkom vzostupe. No asi nie, pretože Nemec nebude nikdy ochotný sadnúť do karavanu a presťahovať sa do rovnakého bieleho dreveného domu ako ten Američan, len to bude o 3000 km inde v Európe. Čiže opäť tá obrovská rezistencia, ktorá je tu v Európe daná historicky, genézou, prosté stáročiami, je neprelomiteľnou hranicou a zďaleka by som tento argument neobišiel povrchné tým, že sme v dobe internetu a že veľa ľudí pracuje cez internet a že to prispieva k mobilite pracovnej sily. Áno, možno u 1 % obyvateľstva, ale to gro tej mobility Európu neohrozí, to myslím teraz obrazne. Čiže Európa bude odkázaná forever na veľmi vysokú rezistenciu voči mobilite trhu pracovných síl, či sa nám to páči alebo nie, je to dané, ako som hovoril, faktormi vo veľkej miere aj neekonomickými. No a nakoniec to, čo tu odznelo – prikláňam sa k tomu, že spojené štáty európske si hádam neželá nikto z nás, kto trochu trpezlivo uvažuje, hoci vieme, že posledné diskusie nás privádzajú k okamihu, kedy možno onedlho budeme svedkami toho, že budeme mať v Európe už jedného prezidenta, hovorím teraz o diskusiách Giscarda d'Estaing a jeho konventu okolo ústavy. Takže politickú integráciu Európy v podobe spojených štátov európskych, ktoré by mali spoločnú hymnu, spoločnú armádu, spoločnú zahraničnú, spoločnú obrannú politiku, to by možno bolo niečo, čo by mohlo vo veľmi krátkej dobe práve potvrdiť to, že ten proces politickej integrácie bol hrozne násilný a neakceptoval

tie reálne prirodzené konvergenie, či už chcete nominálne alebo reálnych kritérií maastrichtských. Ďakujem.

Juraj Kotian, analytik, Slovenská sporiteľňa

Ja si nemyslím, že ten kurz by mal byť stabilný, myslím, že by mal zodpovedať výkonnosti ekonomiky a k tomu smeruje aj moja otázka na pána guvernéra, síce týka sa to znehodnocovania úspor a myslím si, že tomu bolo venované dosť málo pozornosti, rozhodne sa mi nezdá byť správne uvažovať, že keď nezávisí na kurze, pri akom budú konvertované úspory, pretože pomer úspory - ceny sa výrazne nezmení. Je to pravda, tento pomer sa nezmení, avšak čím bude koruna zafixovaná na povedzme slabšej, alebo silnejšej úrovni, tým sa viac urýchli cenový rast, alebo spomalí po vstupe do eurozóny. Avšak úspory nebudú kopírovať tento vývoj, úspory budú dané exogénne, to znamená, že budú dané zvonku. Takže myslím si, že táto úvaha je nesprávna a zavádzajúca. Ďalej ma troška zamrzelo, že jedinou alternatívou skorého vstupu je bližšie časovo neohraničené pokračovanie režimu samostatnej menovej politiky. Myslím si, že otázka nestojí či euro čo najskôr, alebo niekedy v nejakom nešpecifikovanom čase, myslím si, že podstatne dôveryhodnejšie je povedať, že 2010, 2012, 2009, 2008 ako čo najskôr, keď budeme udržateľne plniť kritériá, lebo nakoniec, keď budeme plniť udržateľné kritériá to môže byť zrovna tak, ako si zaumienime v budúcnosti, to znamená, môžeme vedome to odkladať, čiže zdá sa mi podstatne úprimnejšie povedať nejaký termín, ako takto nešpecifikovane na jednej strane povedať čo najskôr, na druhej strane povedať keď to budeme udržateľne plniť bez toho, že by sme povedali, čo to znamená udržateľne, napr. v oblasti verejných financií myslím si, že 3 % schodok by nemal byť cieľ a mali by sme sa riadiť štrukturálnym deficitom, ktorý by mal byť vyrovnaný alebo mierne v prebytku, ďakujem.

Viliam Páleník, Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky SAV

Dobrý deň, vážené dámy, páni, dovoľte mi pár slov, určite o vstupe do menovej únie treba hovoriť s tým, že máme víziu, ako bude vyzeráť naša ekonomika v čase vstupu, napr. v roku 2010 a ako bude vyzeráť menová únia v roku 2010. Myslím, že o tom ako bude vyzeráť menová únia v roku 2010 sa hovorí málo, aspoň by sme mali o tom diskutovať, pokiaľ hovoríme o tom, ako bude vyzeráť naša ekonomika v roku 2010, to tiež nie je jednoduchá vec, robili sme prognózy vývoja našej ekonomiky do tohto obdobia, aj makroekonomický vývoj, aj vývoj štruktúry ekonomiky, aj regionálny vývoj, tieto otázky sú veľmi zložité a predovšetkým vstup do Európskej únie zrejme si vyžiada niektoré zmeny v štruktúre ekonomiky, niektoré produkčné sektory budú úspešnejšie, budú mať lepšie podmienky, niektoré horšie a v tomto si dovoľím polemizovať s pánom guvernérom, ak optimisticky vidí, že mu zlacnie pobyt v hoteli, takéto efekty majú pre niekoho priaznivý efekt, pre niekoho nepriaznivý, napríklad naše kapacity turistické sa asi nepotešia, keď zlacnejú zahraničné turistické kapacity, samozrejme naše turistické kapacity sa majú na to pripraviť, majú s tým počítať, budú vystavené tvrdšej konkurencii, ale všetky efekty majú svoje - pre niekoho sú výhodnejšie, pre niekoho nevýhodné a treba klásť na misky váh aj výhody, aj nevýhody a veľmi citlivo zvažovať, ktoré prevážia. Podľa môjho osobného názoru vstup do Európskej únie bude mať priaznivé efekty, ktoré prevážia nad tými nepriaznivými, ale aj vstup do menovej únie bude mať svoje efekty priaznivé a nepriaznivé a tá snaha klásť ich na misky váh myslím, že by mala byť predovšetkým objektívne daná a tá snaha by mala byť u národnej banky naozaj taká intenzívnejšia podľa môjho názoru. Ak hovoríme o tej vízii menovej únie, práve tam by bolo prínosné, keby národná banka bližšie a detailnejšie analyzovala víziu menovej únie, ona bude mať v roku 2010 iné mechanizmy rozhodovania, iné my môžeme očakávať svoje kompetencie pri spolurozhodovaní, ale napríklad je veľmi citlivá otázka, aké bude zloženie menovej únie, či tam bude povedzme britská libra, či bude súčasťou v menovej únii. Ak hovoríme o tom, že obchodná bilancia tvorí tak zhruba 1,5 násobok HDP, to je tých 1500 mld., ktoré tu boli spomínané, tak určite väčšina z toho sa obchoduje v eure, ale ak sa pozrieme teraz na našu platobnú bilanciu, na celkový objem

platobnej bilancie, aj na inkasá a platby, tak smelo môžeme hovoriť aj o 5-násobku, ktorý finančne ide cez naše hranice a otázka je, či tá menová únia bude obsahovať aj britskú libru, ktorá je svetovou menou, či budeme hovoriť aj o finančných trhoch, ktoré sú jednoducho naviazané na túto menu a či vstupom do menovej únie otvoríme plným spôsobom našu ekonomiku, nielen v oblasti výroby tovaru, služieb, ale aj finančných služieb, kapitálových trhoch a pod., čiže tie ekonomické súvislosti súvisia veľmi úzko s tým, aká bude menová únia v čase nášho vstupu, čo všetko bude obsahovať a ja osobne si myslím, že je veľkou výzvou, ako sa naša ekonomika vysporiada so vstupom do Európskej únie, ako sa vysporiada s reformami, ktoré sa rozbiehajú a myslím, že národná banka by mala viac otvárať diskusiu o menovej únii, menej ju uzatvárať, ako už chce robiť závery a tie prvé závery o menovej únii by sa mohli robiť tak rok – dva po našom vstupe do Európskej únie, to znamená v roku 2005 by sme mali robiť prvé nesmelé závery o tom kedy vstúpiť a kedy nevstúpiť, teraz by sme mali tú diskusiu viac otvárať ako robiť závery, ďakujem.

Pavol Ondriska, analytik Slávia Capital

Ďakujem pekne za slovo, v prvom rade želim všetkým dobrý deň. Mal by som vlastne dve také drobné poznámky, tá prvá by sa týkala vzťahu nominálnej a reálnej konvergenzie a dovolil by som si nesúhlasiť tak s pánom ministrom, teraz bohužiaľ neprítomným, ako aj s kolegom Blaščákom. Štát vlastne len prerozdeľuje finančné zdroje, ak dôjde k zníženiu investičných výdavkov alebo investícií, vytvorí sa tam vlastne len väčší priestor pre súkromný sektor, pokiaľ napr. tie investície boli neefektívne, takže nemusí nutne dôjsť k zníženiu dynamiky hospodárskeho rastu. Čo sa týka vzťahu nominálnej a reálnej konvergenzie, tak ako pán minister hovorí, že nominálna konvergenzia nebrzdí reálnu konvergenziu, myslím, že by sme tam mali brať do úvahy časový faktor. Nominálna konvergenzia okrem iného znamená aj znižovanie deficitu, ak prijmem predpoklad, že ten deficit u nás má väčšinou štrukturálnu povahu, tak znižovanie štrukturálneho deficitu vytvára negatívny fiskálny impulz a negatívny fiskálny impulz dočasne znižuje ekonomický rast. Samozrejme to platí v strednodobom horizonte a v tom dlhodobom horizonte, poviem to, zdravá ekonomika vytvára predpoklady pre dlhodobu udržateľnú rast a v tom dlhodobom horizonte skutočne potom tá nominálna konvergenzia podporuje tú reálnu. Tá druhá poznámka myslím, že budete so mnou súhlasiť, že rozhodnutie o tom, kedy prijať euro, resp. kedy vstúpiť do ERM II bude viac-menej politické a potom je teda dôležité na základe čoho sa príslušné authority rozhodnú. V tejto chvíli sa zdá, že to rozhodnutie bude na základe materiálov, ktoré spracovala národná banka a ktoré by teda budúci týždeň mali byť na rokovaní vlády. Osobne si dovoľím tvrdiť, snáď mi to pán guvernér nebude mať za zlé, že tento materiál nevyčerpáva možnosti, ktoré by takýto rozhodujúci materiál mal nastoliť. Možno ani nie je dôležité, že v tomto materiáli sa mnohé časti opakujú dvakrát, trikrát, ak by sme to o tieto časti očistili, tak by tento materiál nemal príliš veľa stránok a len pre zaujímavosť materiál Bank of England na podobnú tému mal 1800 stránok. Samozrejme počet stránok nehovorí nič o kvalite materiálu, ale možno už dôležitejšie je, že tento materiál sa, ak to je teda ten, ktorý je vyvesený na internetovej stránke národnej banky, opiera väčšinou alebo len o rôzne externé štúdie, v jednom prípade dokonca o diplomovú prácu a väčšinou staršieho dátá, väčšinou spreď roku 2000, čiže nejako neodráža momentálny stav a dôležitejšie možno je, že tento materiál neobsahuje variantné možnosti prípadných rizík a príležitostí pre rôzne sektory, či už domácnosti, bankový sektor alebo podnikový sektor, neobsahuje variantné možnosti čo by to znamenalo pre Slovensko, ak by vstúpilo povedzme teoreticky ako prvé, teoreticky ako posledné v rámci Višegrádskej štvorky, takže budem sa opakovať a dovoľím si tvrdiť, že pokiaľ tento materiál len ponúka zhrnutie na jednej strane výhod, na druhej strane nevýhod samotného členstva v Európskej ekonomickej a menovej únii, tak tento materiál nevyčerpá všetky možnosti, ale samozrejme to je môj subjektívny názor, ďakujem pekne.

Eugen Jurzyca, riaditeľ INEKO - Stredoeurópskeho inštitútu pre ekonomické a sociálne reformy

Ďakujem, pokiaľ nie sú žiadne ďalšie otázky, tak poprosím členov panelu, aby zareagovali, aby si vybrali tie otázky, na ktoré majú pocit, že by chceli reagovať.

Marián Jusko, guvernér Národnej banky Slovenska

Pokúsím sa na niečo zareagovať. Dal som ten konkrétny príklad toho konverzného poplatku a ja si skutočne myslím, že keď bude euro, ten náklad on odpadne. Keby som zaplatil v tom hoteli cash eurami, tak platím, poviem príklad 250 euro. Ja som nehovoril o poplatkoch za platobný styk, ja som vravel o použítom kurze, ktorý banka účtovala – 250 euro na slovenské koruny. Keď zaplatím cash, stojí ma to 250 euro, zaplatím kartou 250, prepočítajú mi to na koruny a použijú nejaký kurz, ja si myslím, že keď bude euro, tento náklad odpadne. Nie sú zaujímavé moje eurá, zaujímavé je to pre ekonomiku, pre malú otvorenú ekonomiku, ktorá má zahraničný obchod na úrovni 150 % či 160 % HDP. Nepochopil som celkom dobre otázky okolo znehodnocovanie úspor. Áno, je pravdou, že úroková miera bude daná z vonku a až tá úroková miera bude nižšia, než bude skutočná miera inflácie na Slovensku, k znehodnocovaniu úspor dôjde. Je to fakt. A je tiež pravda, že to nebude možné kompenzovať nominálnou apreciáciou kurzu, keďže kurz tu nebude, to je tiež fakt. No ale čo s tým, je to taká veľká hrozba? A ten scenár, že to bude proti niečomu horšiemu je idealistický, ten vraví, v budúcnosti nebudú znehodnocované úspory, pretože reálne úrokové miery budú pozitívne a dôjde k nominálnej apreciácii koruny, to je idealistický scenár. Ja len uvediem, čo sa udialo tohto roku v Maďarsku a podobne i v Poľsku. Oba štáty majú rovnako dobré vyhliadky ako má Slovensko, tiež vstupujú do únie 1. 5. budúceho roku. Ani z hľadiska integrácie do menovej únie nemajú nejaké závažnejšie problémy, ani väčšie problémy než máme my, no napriek tomu sa forint znehodnotil. Maďarská centrálna banka musela zdvihnúť úrokové sadzby a forint sa znehodnotil od začiatku roka o 8 %. Nikde nie je napísané, že slovenská koruna sa musí zhodnocovať a že reálne úrokové miery budú pozitívne. To je konštrukcia, o ktorej nehovorím, že nemôže nastať, ale nikde nie je napísané, že toto je istota. Uvedený príklad z tohto roku ukazuje, že to istota byť nemusí. Odznela tu požiadavka definovať termín vstupu do eurozóny. Nuž nebolo by to zlé, avšak zmysel toho materiálu je v tom, aby sa k základným veciam nevyjadrovala len centrálna banka, pretože pre nás by bolo jednoduché povedať tak vstúpme čo najskôr, t.j. v roku 2007, ale kľúčová je vláda. A treba sa pýtať, je vláda ochotná ísť do reforiem a splniť tie náročné kritériá? Táto vláda, zdá sa, áno. Po roku 2006 však príde ďalšia vláda a čo keď si povie, no pre nás je dôležitejšie niečo iné, než mať deficit 3 %. Preto si myslím, že je vhodné, komunikovať medzi NBS a ministerstvom financií a robiť konkrétne kroky. Ak však vláde spoločenská situácia neumožní plniť reformy, tak musíme brať tento argument do úvahy. Napriek tomu si myslíme, že by to mal byť čo najskorší možný termín. Myslím si, že rovnako zvažujú v Čechách, v Poľsku. Darma bude tvrdiť český guvernér, chcel by som vtedy a vtedy, keď mu súčasná vláda povie, no my to nie sme v stave urobiť.

Čo sa týka vízie menovej únie, myslím si, že bude fungovať tak, ako funguje dnes. Osobne si myslím, že aj Británia tam bude, dnes som práve čítal list ministra zahraničných vecí Británie, ktorý poslal ministrom zahraničných vecí Slovenskej republiky, asi po celej Európe o zhodnotení tých piatich testov, z tých dikcií by som povedal, že je len otázka času, kedy sa Británia pridá. Ale je to odhad, neviem garantovať, že to tak bude, ale myslím si, že Británia tam bude. Rozhodovacia právomoc bude taká, že Slovensko tam veľkú úlohu hrať nebude. Je známy mechanizmus ako sa prerozdedia právomoci, že nebude platiť dnešný systém, právo veta, že má každá, aj malá krajina, vzhľadom na našu veľkosť, tak budeme v tej skupine najslabších krajín, to je fakt. Ale stále je to viacej než príklad krajiny, ktorá si implementuje euro, nech je to Bosna a Hercegovina, na ktorú plne platia rozhodnutia ECB, či už je to sadzba 2 % alebo bude platiť napríklad 10 % v Bosne a celé podnikateľské prostredie. Akurát Bosna nemá právo tam ísť. Ale nemyslíme si, že Slovensko môže niečo

podstatné ovplyvniť, len 5,5 miliónový štátik a k tomu úmerné budú aj naše právomoci. Ja si nedovolím hodnotiť eurozónu a ECB, mne to nepatrí, samozrejme diskusie sú možné, ale posledných 40 rokov ukazuje na to, že západné štáty, nech je to Nemecko, Francúzsko atď., robili dobrú politiku, my ich dobiehame, nie oni nás. Čo sa týka toho materiálu, že uzatvárame diskusiu, neuzatvárame. Predpokladám, že vláda hneď nedá žiaden mandát nikomu na vstup do eurozóny, že budú ešte ďalšie materiály. Takže berme to tak, že je to len prvý materiál. Diskusia vôbec nie je ako uzavretá, predpokladám, že budú ešte asi ďalšie materiály a musí byť potom nejaký materiál, ktorý dá niekomu mandát, že môže o tom rokovať. To že materiál nevyčerpá všetky možnosti, ani nikdy nevyčerpá, to treba povedať ako otvorene. Nie je možné dať do toho materiálu všetky súvislosti. Diskusia slúži aj na to, aby sa zisťovali názory, kde sú tie riziká a skúsme vyhodnotiť dnešnú diskusiu a dobré návrhy do materiálu zapracovať. Ďakujem za pozornosť.

Eugen Jurzyca, riaditeľ INEKO - Stredoeurópskeho inštitútu pre ekonomické a sociálne reformy

Ďakujem pekne, keďže som bol aj ja vyzvaný nepriamo, takže si dovoľm jeden malý príspevok. Beriem späť ten argument, že len internet zavážil, dobre, je povrchný, nahradzujem ho argumentom iným. Nahradzujem ho preto, lebo by som bol nerád, keby vecne, to čo som povedal, bolo spochybnené, nahradzujem ho argumentom, že za 50 rokov sa zintenzívnila spolupráca na svete niekoľkonásobne a hovoria to štatistiky, ktoré charakterizujú nárast zahraničného obchodu, teda výmenu tovaru, ktoré charakterizujú priame zahraničné investície a ich pohyb medzi štátmi, ktoré charakterizujú cestovanie ľudí medzi štátmi, ktoré charakterizujú pohyb pracovnej sily a ktoré charakterizujú komunikáciu medzi ľuďmi, keby ešte to bolo považované za povrchný argument, tak sa môžem pozrieť aj na čísla, koľkonásobne toto všetko vzrástlo a pozriem si to na internete, ďakujem.

Peter Gonda, analytik Konzervatívneho inštitútu M. R. Štefánika

Hneď nadviažem nato, čo bolo povedané, pretože ak aj to platí, to čo povedal pán Jurzyca, napriek tomu to ešte nie je dostatočný argument, aby vlastne menová únia v Európe fungovala relatívne efektívne, pretože Európa je zložená z krajín, kde sú rozdiely veľmi veľké v mimoekonomickej oblasti a tie nemožno, ani ekonóm by ich nemal obchádzať a brať do úvahy, pretože to sú príliš veľké rozdiely a súvisia potom alebo ich dôsledkom je aj to, čo povedal pán Kollár a to je podstatné, súvisia potom s nízkou mobilitou pracovnej sily, s nízkou pružnosťou ekonomických subjektov a o tom to je a preto si myslím, lebo zatiaľ euro a Európska menová únia nebola vystavená veľkému nejakému náporu alebo nejakej väčšej skúške, zatiaľ nie. Ale ten čas môže prísť a potom sa ukáže, či skutočne môže takto skoro fungovať menová únia v Európe. To nie je, ja by som povedal, lacný argument, to porovnanie s USA, alebo s inými zónami, ktoré sa začali vytvárať, ten čas sa nedá preskočiť a navyše treba brať do úvahy vôbec problém Európskej únie ako takej. To znamená ten vývoj od rokov 70-tych, 80-tych a až doteraz je podľa môjho názoru nepriaznivý, nesúhlasím s tým názorom, ktorý povedal pán guvernér, že ten vývoj je priaznivý. Naopak ten vývoj smeruje stále k väčšej regulácii jednotlivých ekonomík, stále viac a viac európskych noriem brzdí konkurenciu jednotlivých subjektov na trhu, takže to, že Nemecko napríklad je ďaleko pred Slovenskom v ekonomickej výkonnosti, to nesvedčí o tom, že Nemecko rýchlo rástlo a robilo ekonomické reformy, to len potvrdzuje to, že mali sme tu 40 rokov socializmus, kde nefungovalo ekonomicky, hodnotovo takmer nič a porovnávať to vlastne s pokrývajúcim je veľmi, by som povedal spochybniteľné, pretože Nemecko naopak výrazne zaostávalo za krajinami, ktoré robili ekonomické reformy a nechali priestor väčšej liberalizácii atď.. Takže príklad nie je len samozrejme USA, príkladom sú aj niektoré juhovýchodné ázijské krajiny a iné krajiny – Austrália, Nový Zéland, takže by som povedal - nebojme sa poukázať aj na vady a podstatné chyby Európskej únie, Európskej menovej únie, pretože len tak potom môžeme mať šancu ich zmeniť a súhlasím aj s tým samozrejme, že tá váha naša je minimálna, či už váha v Európskej centrálnej banke, alebo vôbec na rozhodovaní v Európskej únii, aj to treba

brať do úvahy. Ale aby som nezabudol, to čo povedal pán Kotian a aj pán Ondriska, ja som sa to snažil aspoň naznačiť, aj vo svojej prezentácii to mám viac rozložené, skutočne národná banka a ministerstvo financií zatiaľ v materiáli tak kľúčovom neporovnali prínosy, náklady skoršieho, neskoršieho vstupu, neurobili hĺbkovejšiu analýzu a aj o tom som hovoril, keď som spomínal, že výhody skoršieho vstupu reálne neexistujú v porovnaní s neskorším vstupom, to znamená, že tie výhody sú ako také, to sú výhody zavedenia eura, toto som chcel tým povedať, keď pán minister financií sa pýtal. A úplne na záver problém znehodnocovania úspor by sme skutočne nemali podceňovať, pretože ak zafixujeme korunu na euro, tak je to skutočne obmedzenejší priestor ako keď si ponecháme pružný výmenný kurz, to znamená ak raz zafixujeme korunu, ten obmedzenejší priestor bude znamenať väčšie znehodnocovanie úspor ako keď necháme pružný výmenný kurz, to je ako, by som povedal, ekonomická úvaha, ktorá pravdepodobne nie je spochybniteľná a preto by som ju nepodceňoval, ďakujem.

Mário Blaščák, analytik, Ľudová banka

Ja by som ešte tiež možno zareagoval na niektoré, tak dopĺňujúce hlavne údaje, samozrejme keď kolega Gonda hovoril o tom, že treba ozaj brať do úvahy aj tie mimoeconomické faktory teda, ktoré sú súčasťou toho širšieho komplexu vlastne otázok a možno aj odpovedí nato, že kde sa Slovensko nachádza, mám tu síce nejaké staršie dáta, ale z hľadiska teda reálnej výkonnosti je kľúčom dosiahnutie vyššej konkurencieschopnosti. Vyššia konkurencieschopnosť ekonomiky je najmä na úrovni tej reálnej ekonomiky, na úrovni podnikov teda kľúčom k tomu, aby domáce podniky mohli v budúcom období vôbec ďalej fungovať a existovať, preto im zostáva vlastne iba niekoľko stratégií, ktoré môžu oni reálne použiť nato, aby mohli prežiť teda v zostrenej konkurencii, pretože ten obchod, ktorý tu bol medzi krajinami Európskej únie a Slovenskom napríklad, tak bol síce liberalizovaný smerom von, opačne bol skôr teda brzdený a boli kladené skôr bariéry smerom na dovoz na Slovensko, takže môžeme len načrtnúť niektoré tie trhové stratégie pre podniky. Určite je tu možnosť, teda tá vyplýva aj z historického postavenia Slovenska, je to expanzia smerom na východné trhy, pre slovenské podniky toto je kľúčovým bodom budúceho vývoja, pretože je tam jednak jazyková blízkosť a teda krv je rovnaká, povedzme si, alebo podobný gén krvný je s Rusmi a s Ukrajincami na Slovensku, keď to porovnáme napríklad s Nemcami a Francúzmi. Napriek tomu toto ešte nie je ten pádny argument, pádnym argumentom je predovšetkým znalosť a podobnosť jazyka a znalosť lokálnych trhov. Predsa len zo Slovenska alebo z Prešova je bližšie do Ukrajiny ako povedzme z Frankfurtu. Preto to by som identifikoval ako jednu z kľúčových stratégií budúceho vývoja expanziu na trhy smerom na východ. Ďalšia oblasť, ktorú by som mohol spomenúť, je pravdepodobne väčšia orientácia teda na zákazníka, väčšia individuálna preferencia zákazníkov pre individuálne produkty, to znamená väčšia modifikácia produktovej škály, väčšia variácia výrobkov atď., a potom samozrejme inovácia. Inovácia je vlastne kľúčom k tomu, aby konkurencieschopnosť ekonomiky bola udržateľná a jeden z ukazovateľov, ktorý hovorí o tom, ako teda na tom vôbec sme, je možno porovnanie koľko Slovensko investuje napríklad do vedy a výskumu, čo je veľmi nízke číslo, rádovo 0,56 % HDP, myslím, že z vašej jednej štúdie, pán Páleník, som to kdesi zachytil. Každopádne je to veľmi nízka úroveň a ak by sme to porovnali napríklad s Európskou úniou, tak je to ani nie 55 %. Ďalšie ukazovatele teda kvality života, o ktorých teda hovoríme, spomenul ich pán Gonda a hovoril som predtým o nich aj ja, sú napríklad aj - mám tu nejaké staršie dáta, ale napríklad v porovnaní s priemerom Európskej únie Slovensko má iba 56 % pevných telefónnych liniek, mobilných telefónov dokonca 31 %, čo už si nemyslím, že v roku 2003 toto je pravda, pretože tá expanzia mobilných operátorov na slovenskom trhu predsa len za tie tri roky, toto sú údaje za rok 2000 – 56 %. Tieto ukazovatele merajú vlastne koľko je mobilných telefónov na tisíc obyvateľov. Takže všetky tieto - je tu ďaleko viacej tých ukazovateľov, nechcem to ďalej rozvádzať, pravda je taká, že aj na základe týchto, povedzme si „ukazovateľov kvality života“ tá úroveň dosiahnutia toho priemeru alebo tej konvergenie je naďalej nízka.

Eugen Jurzyca, riaditeľ INEKO - Stredoeurópskeho inštitútu pre ekonomické a sociálne reformy

Ďakujem veľmi pekne, pomaly sa blížíme k záveru. Ako sa zdá, k zblíženiu stanovísk, ako obvykle na seminároch, neprišlo ani na dnešnom seminári, ale ako to býva veľmi často, tak predsa len spoločnosť dospeje nakoniec k nejakému rozhodnutiu. Myslím si, že to býva preto, že dochádza k posunu u ľudí, a to práve u tých ľudí, ktorí nehovoria na seminároch. Takže verím, že aj dnes u týchto ľudí došlo k významnému posunu a navyše správnym smerom a že sa nakoniec Slovensko v tejto oblasti rozhodne správne. Ďakujem veľmi pekne všetkým panelistom, všetkým, ktorí dnes prednášali, ďakujem za aktívnu účasť a teším sa na stretnutie nabudúce, dovidenia.